उत्तर प्रदेश
प्रशासन शब्दावली

संख्या ४

भाषा विभाग
उत्तर प्रदेश सरकार

लखनऊ :
राजकीय मुद्रणालय, उत्तर प्रदेश, भारत
१९६०

उत्तर प्रदेश
प्रशासन शब्दावली

संख्या ४

भाषा विभाग
उत्तर प्रदेश सरकार

लखनऊ :
राजकीय मुद्रणालय, उत्तर प्रदेश, भारत
१९६०

विषय सूची
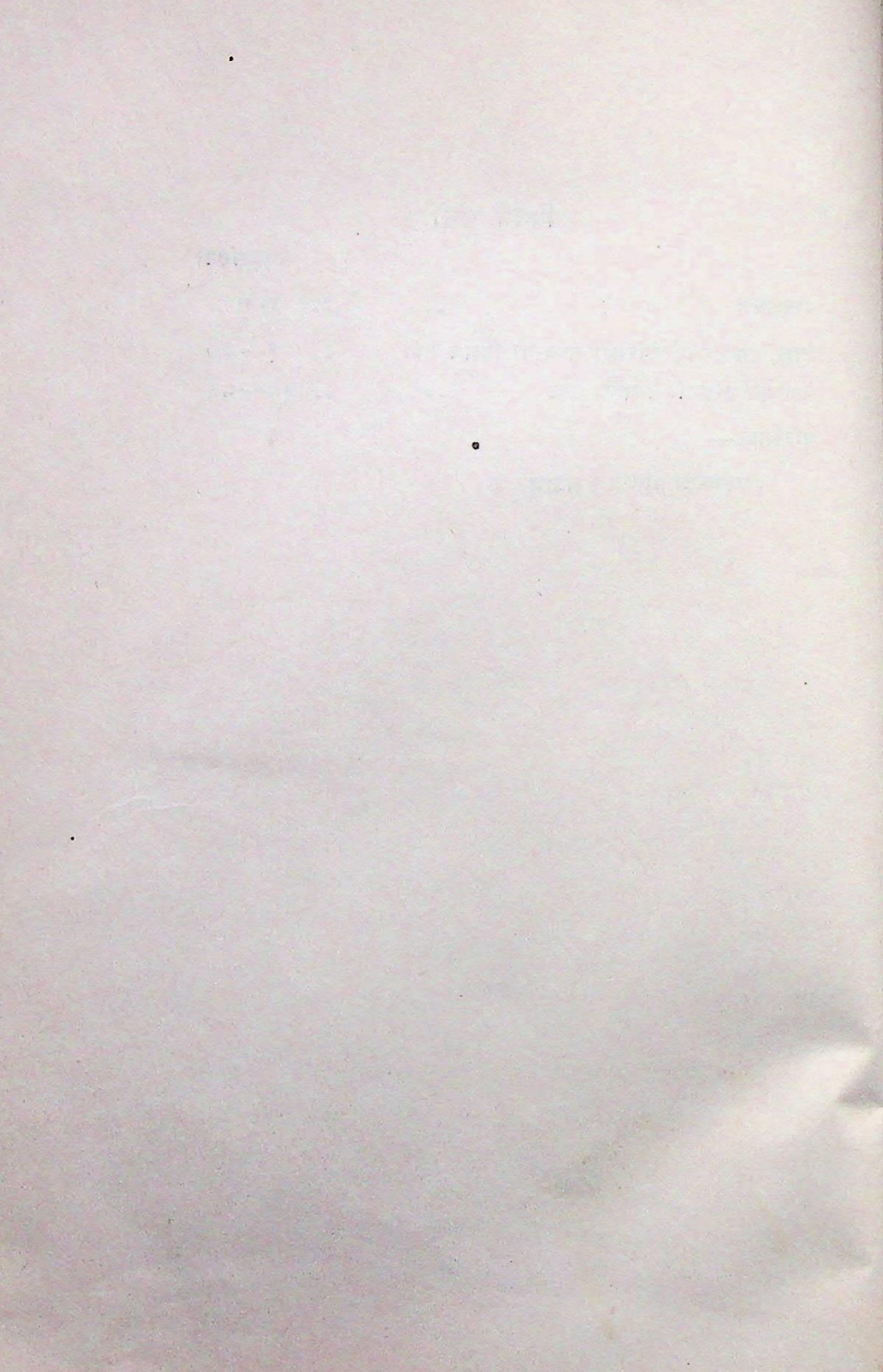
प्राक्कथन

हिन्दी इस राज्य की राजभाषा अक्तूबर, १९४७ में ही घोषित हो गयी थी । उस समय से यहां इस बात का बराबर प्रयत्न हो रहा है कि सरकारी कार्यों में हिन्दी का अधिकाधिक प्रयोग हो । इस प्रयत्न में जो अनेक कठिनाइयां सामने आईं उनमें एक बड़ी कठिनाई थी हिन्दी में शासन सम्बन्धी पारिभाषिक शब्दों के एक उपयुक्त कोश के अभाव की । इस कठिनाई को दूर करने के उद्देश्य से राज्य शासन ने १९४८ में ही वर्तमान मुख्य मंत्री (तत्कालीन शिक्षा मंत्री), डा० सम्पूर्णानन्द की अध्यक्षता में प्रशासन तथा विधि सम्बन्धी अंग्रेजी शब्दों के हिन्दी पर्याय स्थिर करने के लिए एक तदर्थ समिति की स्थापना की। आगे चलकर १९५४ में इस समिति का डा० सम्पूर्णानन्द की ही अध्यक्षता में पुनःसंघटन हुआ और तब से यह समिति शासन और विधि सम्बन्धी पारिभाषिक शब्दों एवं पदनामों के हिन्दी पर्यायों के चयन, निर्माण और स्थिरीकरण का बराबर कार्य कर रही है।

समिति आरम्भ से ही यह अनुभव करती रही है कि शासन सम्बन्धी कार्यों में राजभाषा हिन्दी के व्यापक व्यवहार की दृष्टि से संघ तथा सभी राज्यों के लिए एक सी पारिभाषिक शब्दावली का होना अत्यन्त आवश्यक है । परन्तु प्रारम्भ में किसी एक प्रामाणिक कोश के न होने से हिन्दी में काम करने वालों के लिये उपलब्ध कोशों से ही सहायता लेना अनिवार्य था, जिसके कारण कभी-कभी एक ही अंग्रेजी शब्द के लिये विभिन्न हिन्दी पर्यायों का प्रयोग होने लगा । राज्य की तदर्थ समिति आरम्भ से ही इस बात का प्रयत्न करती रही है कि इस राज्य में तो शब्दों के प्रयोग में एकरूपता रहे ही, अन्य राज्यों की शब्दावलियों से भी इस राज्य की शब्दावली यथासम्भव भिन्न न हो।

१९५० में भारत सरकार ने भी पारिभाषिक शब्दों के हिन्दी कोश के निर्माण के लिये "बोर्ड आफ साइंटिफिक टर्मिनालोजी" नाम से एक बोर्ड की

स्थापना की। इस बोर्ड ने पर्यायों के स्थिरीकरण के सम्बन्ध में कुछ सिद्धान्त निर्धारित कर दिये और प्रत्येक विषय के कोश-निर्माण के लिए अलग अलग विशेषज्ञ समितियां नियुक्त कर दीं, जो उक्त सिद्धान्तों के अनुसार अपना कार्य कर रही हैं। उत्तर प्रदेश शासन की तदर्थ समिति के सचिव भारत सरकार की विधि विशेषज्ञ समिति के आदि से ही सदस्य हैं, और कुछ समय से उक्त तदर्थ समिति के विशेषाधिकारी भी भारत सरकार की प्रशासन विशेषज्ञ समिति की सदस्यता कर रहे हैं।

भारत सरकार के शिक्षा मंत्रालय द्वारा प्रस्तुत शब्दावलियों में जिस नीति का अनुसरण किया जाता है उससे हम साधारणतया सहमत हैं और अपनी शब्दावली के निर्माण में हम उनके पालन का भरसक प्रयत्न करते हैं। पारिभाषिक शब्दों में सर्वभारतीय एकरूपता बनाये रखने के उद्देश्य से हम, जहां तक हो सकता है, भारत सरकार की शब्दावलियों में दिये हुये पर्यायों को ग्रहण कर लेते हैं। परन्तु भारत सरकार द्वारा निर्मित शब्दावलियों में अभी कुछ ही ऐसी हैं, जो अंतिम रूप से स्वीकृत हो चुकी हैं, और जो अंतिम रूप से स्वीकृत हो चुकी हैं उनमें भी कुछ शब्दों पर फिर से विचार करने की आवश्यकता प्रतीत होती है। इसके अतिरिक्त अनेक ऐसे शब्द हैं जिनके पर्यायों के सम्बन्ध में भारत सरकार की ही विभिन्न शब्दावलियों में एकरूपता नहीं है। पारिभाषिक कोश निर्माण का कार्य है ही इतना जटिल कि प्रारंभिक अवस्था में तो कुछ अंश तक विभिन्नता रहना अनिवार्य है। संप्रति हम जहां कहीं भारत सरकार की शब्दावलियों में दिये हुये शब्दों को अनुपयुक्त समझते हैं वहां हम अपने सुझाव भारत सरकार को लिखित रूप में भेज देते हैं और हम और हमारे विशेषाधिकारी उन-उन समितियों की बैठकों में भी, जिनके हम यथायोग सदस्य हैं, उपस्थित होकर उपयुक्त सुझाव प्रस्तुत करते हैं। इसमें संदेह नहीं कि जहां तक एक सर्व-भारतीय शब्दावली का प्रश्न है, वह उक्त प्रकार के समन्वित प्रयास से अवश्य हल हो जायगा।

हमारी तदर्थ समिति अपने १९५४ के पुनःसंघटन के पूर्व काफी बड़ी संख्या में अंग्रेजी पारिभाषिक शब्दों के पर्याय स्थिर कर चुकी थी, किन्तु इसके पूर्व कि वे प्रकाशित किये जा सकें, संविधान का हिन्दी संस्करण अपनी शब्दावली के साथ सामने आ गया, अनेक अधिक उपयुक्त पर्याय विचार में आये और बहुत से नये उपयुक्त और अनुपयुक्त पर्याय प्रयोग में आने लग गये। इसलिए यह आवश्यक प्रतीत हुआ कि पहले स्थिर किये गये पर्यायों पर फिर विचार कर लिया जाय। इसके अतिरिक्त यह उचित समझा गया कि पहले जो शब्द-सूचियां विभाग-क्रम से तैयार की गई थीं उनमें जो ऐसे सामान्य शब्द संकलित हैं जिनका प्रयोग अन्य विभागों में भी होता है, उन्हें विभागीय विशिष्ट शब्दों से अलग कर उनकी पृथक् पृथक् सूचियां तैयार की जायं। इस निश्चय के अनुसार जो शब्द-सूचियां तैयार हुईं, उनके कुछ शब्द जो समिति द्वारा स्वीकृत थे, "उत्तर प्रदेश प्रशासन शब्दावली सं० १" में प्रकाशित हो चुके हैं, और कुछ संख्या ३ में इस उद्देश्य से प्रकाशित किये गए हैं कि उनपर सुझाव और सम्मतियां प्राप्त होने के बाद वे समिति के समक्ष विचारार्थ प्रस्तुत किये जायं। प्रस्तुत संख्या भी उसी उद्देश्य से प्रकाशित की जा रही है। इसमें दो सूचियां हैं---एक वित्त, लेखा और संपरीक्षा सम्बन्धी शब्दों की, और दूसरी प्रशासन सम्बन्धी सामान्य शब्दों की।

उक्त सूचियों में दिये गये अंग्रेजी शब्दों के हिन्दी अर्थों या पर्यायों के प्रयोग में यदि कहीं कोई कठिनाई प्रतीत हो, या किसी को किसी अंग्रेजी शब्द का कोई अन्य अपेक्षाकृत अच्छा पर्याय सूझ पड़े, अथवा किन्हीं अन्य आवश्यक शब्दों के, जो इस सूची में न आये हों, पर्याय अपेक्षित हों, तो उसकी सूचना, सचिव, हिन्दी शब्दकोश समिति, भाषा विभाग, उत्तर प्रदेश सरकार, लखनऊ को देने की कृपा करें।

गोपालचन्द्र सिंह,
सचिव,
हिन्दी शब्दकोश समिति,
उत्तर प्रदेश सरकार।

भाषा विभाग,
४ मई, १९६० ई०।

तारांकित (*) शब्द हिन्दी शब्दकोश समिति
द्वारा स्वीकृत हैं।

वित्त, लेखा और संपरीक्षा (Audit) सम्बन्धी विशेष शब्द।

A

Abate (price, tax, etc.) कम करना। घटाना।
Abatement कमी।
Above par अधिमूल्य पर।
At par सममूल्य पर।
Below par अवमूल्य पर।
Account १–लेखा। २–खाता।
Accountancy लेखाशास्त्र।
Account book लेखा बही। लेखा पंजी।
Accounting लेखा कर्म।
Accrual संभूति।
— basis संभूति आधार।
Accrual increment संभूत वृद्धि।
Accrue संभूत होना। चढ़ना। निकलना।
Accrued संभूत। चढ़ा हुआ।
— interest संभूत व्याज। चढ़ा हुआ व्याज।
Acquittance roll १–वेतन पंजी। २–भुगतान चिट्ठा।
Actual collection वास्तविक वसूली।
Actuals वास्तविक आंकड़े।
Additional pay अतिरिक्त वेतन।

Adjust	समायोजित करना । ड्योढ़ा करना ।
Adjusting entries	समायोजन प्रविष्टियां । ड्योढ़ान प्रविष्टियां ।
Adjustment	समायोजन । जमाखर्च । ड्योढ़ान ।
— of accounts	खाता समायोजन । लेखा ड्योढ़ान ।
— of Central transactions	केन्द्रीय लेनदेन या व्यवहारों का समायोजन ।
Admissibility in evidence	साक्ष्य में ग्राह्यता ।
Admissibility of admission of receipt of consideration	प्रतिफल पाने के अंगीकार की ग्राह्यता ।
Ad valorem duty	अनुमूल्य शुल्क ।
Ad valorem scale	अनुमूल्य शुल्क-क्रम ।
Advance (v.)	१–अग्रिम देना । पेशगी देना । २–बढ़ाना ।
advance the price	मूल्य बढ़ाना ।
*Advance (n.)	अग्रिम । पेशगी ।
Advice	सूचना ।
—, Credit	जमा सूचना ।
—, Debit	नामे सूचना ।
Aggregate (adj.)	संपूर्ण । समस्त ।
Aggregate (n.)	समस्त योग । संपूर्ण योग ।
Aggregate (v.)	जोड़ना । मिलाना ।
Alimony	निर्वाह व्यय ।

Allocate	प्रतिभाजन करना । बंटवारा करना । नियत करना ।
*Allocation	१–प्रतिभाजन । बंटवारा । २–नियत धन ।
Allot	प्रदिष्ट करना ।
Allotted	प्रदिष्ट ।
Allotment	१–प्रदेशन । प्रदिष्टि । २–प्रदिष्ट धनराशि ।
Allotment of shares	अंशों का प्रदेशन । अंशों की प्रदिष्टि ।
*Allowance	भत्ता ।
Amortization of debt	ऋणशोधन । ऋण का भुगतान । ऋण चुकाना ।
Amount	१–धनराशि । राशि । रकम । २–मिश्रधन ।
*Annual increment	वार्षिक वृद्धि ।
Annuity	वार्षिकी ।
— bond	वार्षिकी बंधपत्र ।
Anticipated excess	प्रत्याशित व्यय-वृद्धि ।
Anticipated saving	प्रत्याशित बचत ।
Anticipated short-fall	प्रत्याशित कमी ।
Anticipation	पूर्वादान । पूर्वव्यय । स्वीकृति-पूर्व व्यय ।
Anti-inflatory	मुद्रास्फीति निवारक । स्फीति निवारक ।
Appreciation	उन्मूल्यन । अधिमूल्यन ।
*Depreciation	अवमूल्यन ।
Appropriation	विनियोजन । विनियोग ।
Arrear claims	बकाया के दावे ।

Arrears	बकाया । शेष । अवशेष ।
Articles of association	संस्था के अन्तर्नियम ।
Memorandum of association	संस्था की ज्ञापिका ।
Assessment	निर्धारण । कर–निर्धारण ।
Assets	परिसम्पत्ति ।
—, Current, liquid or floating	चल परिसम्पत्ति ।
—, Permanent or fixed	स्थायी परिसम्पत्ति ।
Assets and liabilities	परिसम्पत्ति और दायित्व । देना-पावना ।
Assignment	१–प्रदिष्टि (allotment) । २–अभ्यर्पण ।
At par	सममूल्य पर ।
At premium	अधिमूल्य पर । अधिक मूल्य पर ।
At discount	अवमूल्य पर । कम मूल्य पर ।
Audit (n.)	संपरीक्षा ।
Audit (v.)	संपरीक्षा करना ।
Audited	संपरीक्षित ।
Audit instructions	संपरीक्षा अनुदेश ।
Audit objections	संपरीक्षा आपत्तियां ।
Authorized capital	अधिकृत पूंजी ।
Authorized expenditure	अधिकृत व्यय ।
Average cost	औसत लागत ।
*Average pay	औसत वेतन ।

B

Balance	शेष । बाकी ।
Balanced	संतुलित ।
Balance sheet	पक्का चिट्ठा । स्थिति पत्रक ।
Trial balance	तलपट ।
Bank draft	बंक हुंडी ।
Bank reconciliation statement	बंक व्यवहार विवरण । बंक लेखा विवरण ।
*Basic	आधारिक ।
— pay	आधारिक वेतन ।
— rates (of power supply)	(बिजली देने की) आधारिक दरें ।
— yield	आधारिक आय ।
Below par	अवमूल्य पर ।
Above par	अधिमूल्य पर ।
At par	सम मूल्य पर ।
Bill of Exchange	विनिमय पत्र । हुंडी ।
Bill of lading	लदान बीजक । लदान पत्र ।
Bills payable	देय हुंडी । देय बिल ।
Bills receivable	आदेय हुंडियां । आदेय बिल ।
Bond of Indemnity	क्षतिपूर्ति बंधपत्र ।
Bonus	अधिलाभ । बोनस ।
Book (account book)	बही । लेखा बही । खाता ।
Book adjustment	खाता समायोजन । खाता ड्योढ़ान ।

Book debt — खाता ऋण ।
Book transfer — खाता संक्रमण ।
Book value — खाता मूल्य ।
Bottomry bond — पोत बंधपत्र ।
  Respondentia bond — पोतमाल बंधपत्र ।
Brought down — पिछला शेष ।
  Carried down — नीचे गया ।
Brought forward — पिछला आया ।
  Carried forward — आगे गया ।
*Budget — आय-व्ययक । बजट ।
— allotment — आयव्ययक प्रदिष्टि । बजट में प्रदिष्ट राशि ।
— estimate — आयव्ययक अनुमान । बजट अनुमान ।
— grant — आयव्ययक अनुदान ।
Budgetary figures — आयव्ययक के आंकड़े ।
Bullion — सोना–चांदी ।
Bungling — गड़बड़ी । गड़बड़ करना ।

C

Calculation — गणना । हिसाब ।
Canal dues — नहर शुल्क ।
Cancellation deed — निरसन पत्र ।
*Capital — पूंजी ।
— account — पूंजी लेखा । पूंजी खाता ।

Capital assets	पूंजी परिसम्पत्ति ।
— charge	पूंजी प्रभार ।
— expenditure	पूंजी व्यय ।
— head	पूंजी शीर्षक ।
— portion of the budget	बजट का पूंजी संबंधी अंश ।
— receipts	पूंजी प्राप्तियां ।
— repayment	पूंजी भुगतान ।
Carried down	नीचे गया ।
Brought down	पिछला शेष ।
Carried forward	आगे गया ।
Brought forward	पिछला आया ।
Cartage	गाड़ी भाड़ा । ढुलाई ।
Cash balance	रोकड़ बाकी ।
Cash book	रोकड़ बही ।
Cash chest	रोकड़ पेटी ।
Caveat	वारण-पत्र । वारणा ।
Ceiling	१–अधिराशि । अधिकतम राशि । २–अधिमान ।
Cess	उपकर ।
Tax	कर ।
Duty	शुल्क ।
Toll	पथकर ।
Fees	शुल्क ।

Customs	सीमा शुल्क ।
Excise	उत्पादन शुल्क ।
Octroi	चुंगी ।
Tariff	प्रशुल्क ।
Charge (n.)	१–प्रभार । २–आदेय मूल्य, शुल्क आदि । ३–(charges) व्यय ।
Charges for Police custody	पुलिस हिरासत संबंधी व्यय ।
Charges, Office	कार्यालय व्यय ।
Charge (v.)	१–(कर, शुल्क, मूल्य आदि) लगाना, बांधना या नियत करना ।
	२–खर्च में लिखना । नामे डालना । (के) नाम लिखना ।
— to capital	पूंजी खाते नाम लिखना । पूंजी खर्च में डालना ।
— to revenue	राजस्व/आय खाते नाम लिखना ।
Chargeable (item or amount)	१–आदेय (subject to a money demand) । २–व्यय में डालने योग्य । व्ययनीय (liable to be made an expense) ।
Chargeable (Account)	प्रभार्य ।
Charged allotment	प्रभारित प्रदिष्टि ।
Charged appropriation	प्रभारित विनियोग ।
Charged to capital	पूंजी से देय या व्ययनीय ।
Charter party	नौभाटक पत्र ।
Cheque	चेक ।

Circulating or floating capital	चालू पूंजी ।
Claim	दावा ।
Clearing	परिशोधन ।
— house	परिशोधनालय । शोधन गृह ।
Closing balance	इतिशेष । रोकड़ बाकी ।
Opening balance	अथ शेष । रोकड़ जमा ।
Closing entry	अंत प्रविष्टि ।
Opening entry	आदि प्रविष्टि ।
Closing stock	माल बाकी ।
Opening stock	माल जमा ।
Collateral agreement	अनुषंगी इकरारनामा ।
Collateral security	अनुषंगी प्रतिभूति ।
Collection	१–वसूली । २–भुनाई । भुनाना ।
Collection of cheques	चेकों को भुनाना ।
Collective subscription	सामूहिक चंदा ।
Commercial operations	व्यापारिक कार्य ।
Commission	१–आयोग । २–छूट । कमीशन ।
Committee of Ways and Means	अर्थोपाय समिति ।
Commodity	पण्य वस्तु । पण्य माल ।
Commutation	१–राशीकरण । २–राशिधन ।

Commutation of pension	पेंशन का राशीकरण ।
Commuted value of pension	पेंशन का राशि-मूल्य ।
Compassionate allowance	अनुकम्पा भत्ता ।
Compensation	प्रतिकर ।
Compensatory	क्षतिपूरक । क्षतिपूर्ति- ।
Compensatory allowance	प्रतिकर भत्ता ।
Composition deed	समझौता पत्र ।
Compound	समझौता करना । सुलह करना ।
Compound (adj.)	मिश्र ।
— interest	चक्रवृद्धि व्याज । चक्र व्याज ।
Computation	संगणन ।
— of fees	शुल्क का संगणन ।
Compute	संगणन करना ।
Computed	संगणित ।
Conditional sale	सप्रतिबंध विक्रय । शर्ती बेची । अवधि विक्रय ।
Confiscation	जब्ती । राज्यसात्करण ।
Consideration	प्रतिफल ।
Consignment	१–सौंपना । सुपुर्द करना । २–भेजना । चलान करना । ३–भेजा हुआ माल । प्रेषित माल । चलान ।

Consolidated	संहत ।
— bills	संहत बिल ।
— debt	संहत ऋण ।
— forecast	संहत पूर्वानुमान ।
— fund	संहत निधि ।
— pay	संहत वेतन ।
— statement	संहत विवचन/विवरण ।
Contingencies	प्रासंगिक व्यय ।
Contingency fund	प्रासंगिक निधि ।
Contingent bill	प्रासंगिक बिल ।
Contingent charges	प्रासंगिक व्यय ।
Contingent expenditure	प्रासंगिक व्यय ।
Contingent liability	प्रासंगिक देय ।
Contract (adj.)	नियत ।
— allowance	नियत भत्ता ।
— contingencies	नियत प्रासंगिक व्यय ।
Non-contract contingencies	अनियत प्रासंगिक व्यय ।
*Contribution	योगदान । अंशदान ।
— for leave and pension	छुट्टी और अनुवेतन के लिये अंशदान ।
Contributory Provident Fund	अंशदेय निर्वाह निधि ।
Conversion	रूपान्तरण ।
Reconversion	पुनः रूपान्तरण ।

Conveyance	१–संपत्ति हस्तांतरण । २–हस्तान्तरण पत्र । ३–सवारी ।
-- allowance	सवारी भत्ता ।
Co-parcener	दायभागी ।
*Cost	१–लागत । २–व्यय ।
-- of living	निर्वाह व्यय ।
—, Outstanding	बिना वसूल लागत ।
-- price	लागत मूल्य ।
—, Realized	वसूल लागत ।
Counter-balance	प्रतिभार ।
Counter-balance (v.)	(का) प्रतिभार होना । (के) बराबर होना ।
Countersigned contingencies	प्रति हस्ताक्षरित प्रासंगिक व्यय ।
Covenanted service	प्रसंविदित सेवा । प्रसंविदा सेवा ।
Credit (n.)	१–साख । २–उधार । ३–जमा । (लेखा में) नामे का उल्टा ।
Credit (v.)	जमा करना । जमा में लिखना ।
Credited by transfer	संक्रम द्वारा जमा किया गया ।
Credit advice	जमा सूचना ।
— balance	जमा बाकी ।
— dues	उधार पावने ।
—, Letter of	प्रत्यय पत्र ।
— note	जमापत्र ।
Creditor	लेनदार । महाजन धनी ।

Debtor — देनदार । ऋणी ।
Crossed cheque — रेखित चेक ।
Current account — चलता खाता । चालू खाता ।
Customs duty — सीमा शुल्क ।

D

Daily allowance — दैनिक भत्ता ।
Damaged stamp — कटे-फटे स्टांप । क्षतिग्रस्त स्टांप ।
Damages — हर्जाना । क्षति मूल्य ।
Damages suit — क्षतिपूर्ति वाद ।
Day book — रोजनामचा ।
Dearness allowance — महंगाई भत्ता ।
Debenture — ऋणपत्र ।
Debit (v.) — नामे लिखना । के नाम लिखना ।
Debited — नामे लिखा गया ।
Debit advice — नामे सूचना ।
Debit balance — नामे बाकी ।
Debt charges — ऋण संबंधी व्यय ।
Debt services — ऋण व्यवस्था ।
Debtor — देनदार । ऋणी ।
Creditor — लेनदार । धनी । महाजन ।
Declaratory decree — घोषणात्मक आज्ञप्ति ।
Decretal amount — डिगरी के रुपए ।
Deduct — काटना । कम करना । घटाना ।

Deduction	कटौती ।
De facto	वस्तुतः ।
Defalcation	१–कमी । घटती । २–गबन ।
Defaulter	अशोधक । बाकीदार ।
Deferred expenditure	स्थगित व्यय ।
Deferred payment	स्थगित भुगतान ।
Deficiency	कमी । न्यूनता ।
Deficit	कमी । घाटा ।
Deficit duty	शुल्क की कमी ।
Defraud	ठगना । धोखा देना ।
De jure	विधितः ।
*Demand	मांग ।
Denomination	मूल्य ।
Deposit (n.)	जमा । निक्षेप ।
Deposit (v.)	जमा करना । निक्षेप करना ।
Deposit heads	जमा शीर्षक । निक्षेप शीर्षक ।
*Depreciation	अवमूल्यन ।
Appreciation	उन्मूल्यन । अधिमूल्यन ।
Deputation allowance	प्रतिनियुक्ति भत्ता ।
Detailed	विवृत । ब्योरेवार ।
Determinable	समाप्य ।
Devaluation	विमूल्यन । मूल्यपातन ।
Direct charges	प्रत्यक्ष व्यय ।
Direct receipts	प्रत्यक्ष प्राप्तियां ।

Disbursement	वितरण । भुगतान ।
Disbursing officer	भुगतान अधिकारी । वितरण अधिकारी ।
Discount	१–छूट । बट्टा । २–मितीकाटा ।
Discrepancy	अंतर । विभेद ।
Discrepancy memo	अंतर ज्ञापिका ।
Discretionary grant	विवेकानुदान ।
Discretionary fund	विवेक निधि ।
Dissolution of partnership	सहभागिता का विघटन । सहभागिता भंग ।
Distrain	कुर्क करना ।
Distribution	वितरण ।
Dower	१–विधवा-धन । विधवा-दाय । २–दहेज । यौतक ।
Draw	१–(रुपया) निकालना । लेना । आहरण करना । २–(बिल या हुंडी) लिखना । करना ।
Drawee	(बिल, हुंडी) चुकानेवाला । पटानेवाला ।
Drawer	१–बिलकर्ता । हुंडीकर्ता । २–आहर्ता ।
Drawing officer	आहरण अधिकारी ।
Dryage	सुखावन ।
*Dues (n.)	देय । प्राप्य (कर, शुल्क, लगान आदि) ।

E

Earnest money	बयाना । साई ।

Easement of light	प्रकाश का सुखाधिकार ।
— Suit of	सुखाधिकार विवाद ।
Effects	चल संपत्ति । माल-असबाब । सामान ।
Embezzlement	गबन । व्यपहरण ।
Emoluments	परिलाभ । परिलब्धि ।
—, Net	शुद्ध परिलब्धि ।
Endorsement	पृष्ठांकन ।
Endowment	धर्मदाय । निबन्ध ।
Enfacement	मुखांकन । मुखांकित करना ।
*Entry	प्रविष्टि ।
Equated payment	समीकृत भुगतान ।
— — of commuted value of pension	पेंशन के राशिमूल्य का समीकृत भुगतान
Equitable charge	न्यायोचित प्रभार ।
Equitable mortgage	न्यायोचित बन्धक ।
Establishment charges	अधिष्ठान व्यय ।
Estimate	प्राक्कलन । अनुमान ।
—, Revised	पुनरीक्षित अनुमान ।
—, Sanctioned	सम्मोदित अनुमान ।
—, Supplementary	अनुपूरक अनुमान ।
Excess (n.)	१–अधिकता । २–अधिक व्यय ।
Excess (adj.)	अतिरिक्त ।
Excesses and savings	अधिक व्यय और बचत ।
Exchange	विनिमय ।

Exchange compensation allowance	विनिमय प्रतिकर भत्ता ।
Execution of a decree	आज्ञप्ति का निष्पादन ।
Executor	निष्पादक ।
Exemption	मुक्ति । छूट ।
Exemption fee	कर-मुक्ति शुल्क ।
Expedition fee	शीघ्रता शुल्क ।
Expenditure	व्यय । खर्च ।
Extra-contract establishment	नियत से अतिरिक्त अधिष्ठान ।

F

Face value, or Nominal value	अंकित मूल्य ।
Fair average quality	अच्छी औसत श्रेणी ।
Family allotment of officers	अधिकारियों के परिवारों के लिये प्रदिष्ट ।
Fees on Commissions issued	जारी किए गए आयोगों पर शुल्क ।
Fees on visits paid	घर पर जाने की फीस ।
Fidelity bond	सन्निष्ठा बंधपत्र ।
Finance, Finances	वित्त ।
Financial	वित्तीय । वित्त ।
Financial Corporation	वित्त निगम ।
Fiscal (of public revenue, of State treasury)	राजस्व संबंधी । राजस्व- । राजकोषीय ।

Fixed	नियत ।
— collections	नियत उगाहियां । बंधी वसूलियां ।
Fixed deposit	नियतावधि जमा ।
Fixed-rate tenant	नियत दर किसान । नियत दर असामी ।
Float (v.)	१–चालू होना । २–चालू करना । चलाना । निकालना ।
Floatation	चालू करना । निकालना ।
Floating (adj.)	१–चालू । २–अल्पकालिक ।
— capital	चालू पूंजी ।
— debt	अल्पकालिक ऋण ।
Forecast of stamps	स्टाम्पों का पूर्वानुमान ।
Foreclosure	रोध । निषेध ।
— of mortgage	बंधक का मोचन निषेध ।
— of sale	विक्रय निषेध ।
Foreign currency	विदेशी मुद्रा ।
Foreign exchange	विदेशी मुद्रा ।
Forward contract	अग्रिम संविदा । वादा ।
Fraction	अंश ।
Fundamental rules	मूल नियम ।
*Fund	निधि ।
—, Local	स्थानीय निधि ।
—, Consolidated	संहत निधि ।

Funds	१–निधियां। २–धन। आर्थिक साधन।
Funded debt	स्थायी ऋण ।

G

Government promissory note	सरकारी वचन-पत्र ।
Grade	कोटि । श्रेणी । स्तर ।
Grade promotion	स्तरोन्नति ।
Grand total	सम्पूर्ण योग ।
*Grant	अनुदान ।
Grant-in-aid	सहायक अनुदान।
Gratuitous relief	निःशुल्क सहायता।
*Gratuity	आनुतोषिक ।
Gross	समग्र ।
Net	शुद्ध ।
Guarantee letter	प्रतिश्रुतिपत्र । गारन्टी ।

H

Haqe chaharum	चौथाई हक/अधिकार । चौथैया ।
Head	शीर्षक। लेखा शीर्षक। खाता शीर्षक।
Hereditary allowance	वंशागत भत्ता ।
Hire purchase	भाड़ा-क्रय ।
Hiring agreement	किरायानामा ।
*Honorarium	मानदेय ।
House-rent allowance	मकान किराया भत्ता ।

Hypothecated	दृष्टि बन्धक रखा हुआ ।
Hypothecation	दृष्टि बन्धक ।

I

Implied contract	अभिप्रेत संविदा ।
Impounded document	अवरुद्ध लेख ।
Impressed stamp	निमुद्रित स्टाम्प ।
Impressment	१–बेगार लेना । २–बेगार ।
*Imprest	उचन्त ।
Incidence of tax	कर का भार । कर का आपतन ।
Incidental charges	आनुषंगिक व्यय ।
Income	आय ।
Income tax	आयकर ।
Increment	वृद्धि । वेतन वृद्धि ।
Indebtedness	ऋण ।
Indemnity bond	क्षतिपूर्ति बंधपत्र । क्षतिपूर्ति बंध ।
Indirect receipt	अप्रत्यक्ष प्राप्ति ।
Inflation	स्फीति । मुद्रास्फीति ।
Initial pay	आरंभिक वेतन ।
Injured stamp	क्षतिग्रस्त स्टाम्प । विक्षत स्टाम्प ।
Insolvent	दिवालिया । शोधाक्षम ।
Instrument of divorce	विवाह-विच्छेद पत्र ।
Instrument of dowry	दहेज पत्र । यौतक पत्र ।

Instrument of exchange	विनिमय करणपत्र ।
Instrument of gift	दानपत्र ।
Intangible assets	अमूर्त परिसम्पत्ति ।
Intangible property	अमूर्त सम्पत्ति ।
Interest	ब्याज ।
—, Bearing	ब्याजू । ब्याज वाला ।
— charges	ब्याज ।
—, Compound	चक्रवृद्धि । चक्रवृद्धि ब्याज ।
— free	ब्याजमुक्त । ब्याजरहित ।
Invest	विनियोग करना । पूंजी लगाना । रुपया लगाना ।
Investment	विनियोग ।
*Invoice	बीजक ।
Issue of commission	आयोग की निर्गति । आयोग निर्गत या जारी करना ।
Issue price	निर्गम मूल्य ।
Item	मद ।

K

Kabuliat	कबूलियत ।

L

Lapse (n.)	व्यपगम ।
Lapse (v.)	व्यपगत होना ।
Last pay certificate	अन्तिम वेतन प्रमाणक ।

Leakage	१–चुवन । २–(भेद या रहस्य) प्रकट हो जाना ।
Ledger	खाता बही ।
Letters patent	एकस्व पत्र ।
Leviable	करारोप्य । कर योग्य ।
Levy (v.)	कर लगाना । वसूल करना ।
— (n.)	१–करारोपण । २–कर ।
Liabilities	देना । दायित्व ।
Assets	पावना । परिसम्पत्ति ।
Liabilities and assets	दायित्व और परिसम्पत्ति । देना-पावना ।
Licensed vendor	लाइसेन्स-प्राप्त विक्रेता ।
Lien	गहन ।
—, Suspended	निलंबित गहन ।
Liquidate	१–चुकाना । चुका देना । ऋण शोधन करना । २–समाप्त करना । ३–(ascertain liabilities and apportion assets of) अपाकरण करना । अपाकृत करना ।
Liquidate a company	कम्पनी को समाप्त करना ।
Liquidation	१–शोधन । २–अपाकरण ।
Loan	ऋण । उधार ।
Loans and advances	उधार और अग्रिम ।
*Loss	हानि । घाटा ।
Lump sum	एकमूठ धन ।

Lump provision	एकमूठ धन की व्यवस्था ।

M

Major head	प्रमुख शीर्षक ।
*Minor head	गौण शीर्षक ।
Mandatory scale of pay	समादिष्ट वेतन-मान ।
Marginal adjustment	उपान्तिक समायोजन ।
Marine policy	समुद्री बीमापत्र ।
Marketable security	विक्रय योग्य प्रतिभूति ।
Master of ship	पोताध्यक्ष ।
Master, Security printing	प्रतिभूति मुद्रणाध्यक्ष ।
Match excise bandrols	दियासलाई की उत्पादनकर पट्टियां ।
Matching costs to income	लागत को आय के मेल में लाना ।
Mature	पका हुआ । देय ।
— bill	पका बिल । पकी हुंडी ।
Maturity	परिपाक । परिपक्वता ।
Memorandum of Association	संस्था की ज्ञापिका ।
Articles of association	संस्था के अन्तर्नियम ।
Mesne profit	मध्यवर्ती लाभ ।
*Minor head	गौण शीर्षक ।
Misappropriation	दुर्विनियोग ।
Moiety fees	आंशिक शुल्क ।

Movable property	चल सम्पत्ति ।
Multifarious suit	बहुविध वाद ।
Muster roll	चिट्ठा ।

N

Negotiable	संक्राम्य ।
Not negotiable	असंक्राम्य ।
Net	शुद्ध ।
Gross	समग्र ।
Net emolument	शुद्ध परिलब्धि ।
Nominal value	अंकित मूल्य ।
Non-contract contingencies	अनियत प्रासंगिक व्यय ।
Non-judicial stamp	गैर-अदालती स्टाम्प ।
Non-postal stamps	डाक-भिन्न स्टाम्प । गैर-डाक टिकट ।
Non-technical	अप्राविधिक ।
Notary Public	लेख्य प्रमाणक ।
Not negotiable	असंक्राम्य ।
Negotiable	संक्राम्य ।

O

Obligation Instrument	दायित्व करण पत्र । दायित्व पत्र ।
Obsolete stamp	अप्रचलित स्टाम्प ।
Occupancy right	भोगाधिकार । दखीलकारी अधिकार ।

Official assignee	सरकारी अभ्यर्पिती ।
Officiating allowance	स्थानापन्न भत्ता ।
On cost	अधिव्यय । व्यवस्था व्यय ।
—, Factory	निर्माणशाला अधिव्यय ।
—, Office	कार्यालय अधिव्यय ।
Opening balance	अथशेष । रोकड़ जमा ।
Closing balance	रोकड़ बाकी । इति शेष ।
Opening stock	माल जमा ।
Closing stock	माल शेष ।
Operation	परिचालन । चालन ।
*Outlay	परिव्यय ।
Outstanding	अशोधित । बाकी । बिना वसूल ।
Over charge (n.)	अधिक मूल्य । अधिक दर ।
Over charge (v.)	अधिक मूल्य या दर लगाना ।
Over draft	अधिक आदान । अधिक रुपया निकालना ।
Overhead charges	कार्यालय खर्च । व्यवस्था व्यय ।
Overpayment	अधिक भुगतान ।
Overseas pay	समुद्रपार वेतन ।
Overvaluation	अधिक मूल्यांकन ।
Undervaluation	अल्प मूल्यांकन ।
Valuation	मूल्यांकन ।
Appreciation	उन्मूल्यन ।
Depreciation	अवमूल्यन ।

Devaluation	मूल्यपातन । विमूल्यन ।

P

Par	अंकित मूल्य ।
above par	अधिमूल्य पर । अधिक मूल्य पर ।
at par	सममूल्य पर ।
below par	अवमूल्य पर । कम मूल्य पर ।
face par	अंकित मूल्य ।
nominal par	अंकित मूल्य ।
Par of exchange	विनिमय मूल्य ।
Particulars	ब्योरा।
Pawn (n.)	आड़ । आधि ।
Pawn (v.)	आड़ रखना । आधि रखना ।
Pawnee	आड़ ग्राही ।
Pawnor	आड़कर्ता ।
*Pay (n.)	वेतन ।
*Pay (v.)	(मूल्य वेतन आदि) देना ।
Payee	रुपया पाने वाला ।
Pay-in-slip	जमा पर्ची ।
Payment order	भुगतान आदेश ।
Penalty	दंड ।
Pension	निवृत्तिक । पेंशन ।
Pensionable	सनिवृत्तिक । पेंशन युक्त ।
Pensionary charges	पेंशन/निवृत्तिक संबंधी व्यय ।

Pensioner — पेंशन/निवृत्तिक भोगी ।
Percentage — प्रतिशत दर । प्रतिशत ।
Per contra credit — पक्षान्तरे जमा । दूसरी ओर जमा ।
Perpetual allowance — शाश्वत भत्ता ।
Personal allowance — वैयक्तिक भत्ता ।
Personal pay — वैयक्तिक वेतन ।
Petty cash — खुदरा रोकड़ ।
Pledge (v.) — गिरवीं रखना ।
Pledgee — गिरवीं लेने वाला ।
Pledgor — गिरवीं रखने वाला ।
Plus and minus memo — अधिक-न्यून ज्ञापिका ।
Post-dated — उत्तर-दिनांकित ।
Anti-dated — पूर्व-दिनांकित ।
Power of attorney — मुख्तारनामा ।
Predecessor-in-title — पूर्व आगमधारी ।
Pre-emption — पूर्वक्रयाधिकार । हकशफा ।
Premium, At — लाभ पर ।
Principal — मूलधन ।
Private sector — गैर-सरकारी उद्योग क्षेत्र । गैर-सरकारी क्षेत्र ।
Probate — संप्रमाण ।
Profit and loss account — लाभ-हानि लेखा ।
Pro forma account — निदर्श लेखा ।
Progressive — वर्धमान । प्रगामी ।

Progressive pay	वर्धमान वेतन ।
— tax	वर्धमान कर ।
— total	वर्धमान योग ।
Promissory note	वचन-पत्र ।
Proposed estimate	प्रस्तावित अनुमान ।
Proposition statement	प्रस्ताव विवचन ।
Pro rata (adv.)	अनुपाततः ।
— --(adj.)	आनुपातिक ।
Protest	(हुंडी की) निकराई प्रख्या ।
Provision	व्यवस्था । उपबन्ध ।
Provisional appointment	अनंतिम/अस्थायी नियुक्ति ।
Provisionally substantive	अनंतिम/अस्थायी रूप से मौलिक ।
Public account	सार्वजनिक लेखा । सरकारी लेखा ।
Public debt	सरकारी ऋण ।
Public exchequer	सरकारी कोष । राजकोष ।
Public sector	सरकारी उद्योग क्षेत्र । सरकारी क्षेत्र ।

Q

Qualifying for pension	पेंशन की पात्रता प्राप्त करना ।
Quotation	मूल्य विवरण । भाव ।

R

Rate of exchange	विनिमय दर ।

Realization	वसूली ।
Realize	वसूल करना । प्राप्त करना ।
Reappropriation	पुर्नविनियोग ।
Rebate	छूट ।
Receipt	१–प्राप्ति । २–रसीद ।
Receipts and recoveries	प्राप्ति और वसूली ।
Recognizance	मुचलका ।
Reconciliation	समाधान ।
Reconcile	समाधान करना ।
Reconversion	प्रतिरूपान्तरण ।
Reconveyance	प्रतिहस्तान्तरण ।
— of mortgage property	बन्धक संपत्ति का प्रतिहस्तान्तरण ।
Recoup	(प्राप्य द्रव्य का कुछ अंश) काट लेना ।
	(घाटा) पूरा करना ।
	(क्षति की) पूर्ति करना। ।
Recoupment (of permanent advance)	(स्थायी अग्रिम की) पुनः पूर्ति ।
Recovery	वसूली ।
Recurring expenditure	आवर्तक व्यय ।
Redeem	निष्क्रय करना । मोचन करना । छुड़ाना ।
Redeemable	मोचनीय । छुड़ाने योग्य ।
Redemption	मोचन । छुड़ाना ।

Redisbursement of losses	हानियों का पुनः वितरण ।
Refund (v.)	वापस करना ।
Refund (n.)	वापसी ।
Registering Officer	निबन्धक अधिकारी ।
Regrant of lapses	व्यपगत अनुदानों की पुनः स्वीकृति ।
Reimbursement	प्रतिपूर्ति ।
— of losses	हानियों की प्रतिपूर्ति ।
Release	निर्मुक्ति । निर्मोचन ।
Release, Deed of	निर्मुक्तिपत्र ।
Relinquishment	परित्याग । स्वत्व त्याग ।
— of land	भूमि का स्वत्व-त्याग । भूमि का परित्याग ।
Remission	छूट ।
Remit	१-(रुपया) भेजना । २-छोड़ देना। रियायत करना।
Remittance	१-प्रेषित धन। २-धन प्रेषण ।
— charges	प्रेषण व्यय ।
Remitter	प्रेषक ।
Remuneration	पारिश्रमिक ।
Rent	१-लगान । २-भाड़ा। किराया ।
Rental value	निकासी । लगानी मूल्य । लगानी मालियत ।
Repay	वापस करना । चुकाना ।
Repayable	प्रतिदेय । वापस किया जाने वाला ।

Repayment — वापसी । प्रतिशोधन ।
— of loan — उधार वापसी ।
— of advances — अग्रिम धनों की वापसी ।
Reserve (adj.) — आरक्षित ।
Reserve fund — आरक्षित निधि ।
Residual value — अवशेष मूल्य ।
Respondentia bond — पोतमाल बन्धपत्र ।
Restitution — १-(Returning) प्रतिदान । वापस देना । लौटाना ।
२-(Indemnification) क्षतिपूर्ति ।
Restraint — निग्रह । आसेध ।
Retailer — फुटकर विक्रेता ।
Revaluation — पुनर्मूल्यन ।
Revenue — १-राजस्व । २-लाभ । आगम ।
— advances — राजस्व अग्रिम ।
— deficit — राजस्व का घाटा ।
— expenditure — राजस्व व्यय ।
— receipts — राजस्व आय । राजस्व प्राप्ति ।
Revenue Reserve fund — राजस्व आरक्षित निधि ।
Reversion — १-प्रत्यावर्तन । २-उत्तरभोग ।
Reversioner — उत्तरभोगी ।
Review application — पुनर्विलोकन प्रार्थनापत्र ।
Revocation of licence — लाइसेन्स की मंसूखी । लाइसेन्स रद्द करना ।

Revocation of trust	न्यास का निरसन ।
Rule of proportion	समनुपात नियम ।

S

Salary	वेतन ।
Salaried	वैतनिक । सवेतन ।
Sale proceeds	बिक्री की आय ।
Sanad of Jagir	जागीर की सनद ।
Sanction (n.)	स्वीकृति । सम्मोदन ।
Sanction (v.)	स्वीकृति देना । सम्मोदित करना।
Sanctioned estimate	सम्मोदित अनुमान ।
Scale of pay	वेतन-मान ।
Scheduled	अनुसूचित ।
Section writing	खंडलेखन । खंड लिपिकरण ।
Security	प्रतिभूति ।
Security, Government	सरकारी प्रतिभूति ।
Severalty	स्वतन्त्र अधिकार । अलग कब्जा ।
Share warrant	अंशपत्र । अंश अधिपत्र ।
Shortfall in expenditure	व्यय में कमी।
Short term loan	अल्पकालीन ऋण।
Long-term loan	दीर्घकालीन ऋण ।
Sinking fund	ऋणशोधन निधि ।
Slump	मन्दी ।
— remission	मन्दी के कारण छूट । मन्दी की छूट ।

Small savings scheme — अल्प बचत योजना ।
Special Pay — विशेष वेतन ।
Speculation — सट्टा ।
Stabilization fund — स्थिरीकरण निधि ।
Stamp defalcation — १–स्टाम्पों के हिसाब में कमी । २–स्टाम्पों का गबन ।
Stamp duty — स्टाम्प शुल्क ।
*Statement — विवचन । विवरण ।
Stock — १–(money lent to Government bearing interest) सरकारी ऋण । राष्ट्रऋण । २–माल । भंडार ।
Stock certificate — सरकारी ऋणपत्र ।
Stock Exchange — सट्टा बाजार । स्टाक बाजार ।
Stock- in-hand — हस्ते माल ।
Cash-in-hand — हस्ते रोकड़ ।
Balance-in-hand — हस्ते बाकी ।
Stock-taking — माल गणना । वस्तु गणना ।
Storage charges — भंडार व्यय । गोदाम खर्च ।
Strong room — रक्षित गृह ।
Sub-proprietor — उपस्वामी ।
Subscriber — अभिदाता ।
Subscription — अभिदान ।
Subsidiary rules — सहायक नियम ।
Subsidize — सरकारी (आर्थिक) सहायता देना ।

Subsidized	राजसहायित ।
Subsidy	सरकारी (आर्थिक) सहायता । राज सहायता ।
—, Central	केन्द्रीय सहायता ।
Substantive	मौलिक । मूल ।
-- appointment	मौलिक नियुक्ति ।
-- pay	मौलिक वेतन । मूल पद वेतन ।
Subvention	आर्थिक सहायता ।
Suits Valuation Act	वाद मूल्यांकन अधिनियम ।
Sum	१–राशि । धन । रकम । २–जोड़ ।
Sumptuary allowance	आतिथ्य भत्ता ।
Sundry receipts	फुटकर प्राप्तियां ।
Superannuation	अधिवयता ।
Superannuation allowance	निवृत्ति भत्ता । अधिवय भत्ता ।
Supplementary budget	अनुपूरक आयव्ययक ।
Surcharge	१–अधिराशि । २–अधिभार ।
Surplus (adj.)	अधिक । अतिरिक्त ।
Surplus (n.)	अधिकता । बचत ।
Surrender of lease	पट्टे का समर्पण ।
Suspense	उचन्त ।
— account	उचन्त लेखा ।

T

Technical pay	प्राविधिक वेतन ।
Test audit	परख संपरीक्षा । परख संपरीक्षण ।

Time scale of pay	वेतन का कालमान ।
Title deed	आगम पत्र ।
Token provision	प्रतीक व्यवस्था ।
Total	योग । जोड़ ।
Transaction	व्यवहार । लेन-देन ।
Transfer entry	संक्रम प्रविष्टि ।
Transit charges	चलान खर्च । मार्ग व्यय ।
Transit losses	मार्ग में हुई हानियां । मार्गगत हानियां ।
Travelling allowance	यात्रा भत्ता ।
Treasury	कोषागार । राजकोष ।
Treasury bill	राजकोष हुंडी ।
Trespasser	अतिचारी ।
Turnover	बिक्री ।

U

Uncashed	बिना भुनाया ।
Uncurrent coins	अप्रचलित सिक्के ।
Under-developed economy	अल्पविकसित अर्थ-व्यवस्था ।
Undervaluation	अवमूल्यांकन । अल्प-मूल्यांकन ।
Devaluation	विमूल्यन । मूल्यपातन ।
Overvaluation	अधिमूल्यांकन ।
Appreciation	अधिमूल्यन । उन्मूल्यन ।
Depreciation	अवमूल्यन ।

Unfunded debt — अल्पकालीन ऋण ।

Unproductive capital expenditure — अनुत्पादक पूंजी व्यय।

Utilization certificate — उपयोग प्रमाणक ।

V

Valuation — मूल्यांकन । मूल्य निर्धारण ।

Variation — घट–बढ़ । परिवर्तन ।

Voted grant — मतदेय अनुदान ।

Vote on Account — लेखानुदान पर स्वीकृति ।

Voucher — वाउचर ।

W

Waive the recovery — वसूली छोड़ देना ।

Warrant — अधिपत्र ।

Ways and Means Committee — अर्थोपाय समिति ।

Weeviling — घुन लगना ।

whole-sale price — थोक भाव। थोक मूल्य ।

Whole-saler, whole-sale-dealer — थोक विक्रेता ।

Withdrawal — प्रत्यादान । प्रत्याहरण । (रुपया) निकालना ।

Working assets — चालू परिसंपति ।

Working Capital — चालू पूंजी । कार्यशील पूंजी ।

Working expenses — कार्य-संपादन व्यय ।

Works outlay — उत्पादन परिव्यय । निर्माण परिव्यय ।

Write off — बट्टे खाते डालना ।

Z

Zare peshgi — (ज़र-धन; पेशगी-अग्रिम)
अग्रिम धन । पेशगी रकम ।

प्रशासन सम्बन्धी सामान्य शब्द ।

A

Abduct	अपहरण करना ।
Abducted	अपहृत ।
Abduction	अपहरण ।
Abet	अवप्रेरित करना । उकसाना ।
Abetment	अवप्रेरणा । अवप्रेरित करना । उकसाना ।
— of offences against the Act	अधिनियम के विरुद्ध अपराध करने के लिये उकसाना–अवप्रेरित करना ।
Absorption	संविलयन ।
Merger	विलयन ।
Amalgamation	समेकन । एकीकरण ।
Abstract proposition	१–अमूर्त प्रतिज्ञा । २–अमूर्त प्रस्ताव ।
Acquit	१–विमुक्त करना । २–चुकाना । भुगताना । शोधन करना ।
Acquittal	विमुक्ति ।
Acquittance	भुगतान । शोधन । भरपाई ।
Acreage	१–एकड़ क्षेत्र । एकड़ भूमि । २–एकड़ योग ।
Admissibility	ग्राह्यता । स्वीकार्यता ।
Admittance	प्रवेश । प्रवेशन ।
Adopt	१–ग्रहण करना । अपनाना । २–गोद लेना । दत्तक लेना ।
Adult education	वयस्क शिक्षा । प्रौढ़ शिक्षा ।

Adult franchise	वयस्क मताधिकार ।
Affirmation	१–प्रतिज्ञा । २–प्रतिज्ञान । प्रतिज्ञा करना ।
Affiliating (university)	सम्बन्धक (विश्वविद्यालय) ।
Afforestation	वनरोपण । वन लगाना ।
Aggravate	गंभीरता को बढ़ा देना । और गंभीर बना देना ।
(this aggravated the position)	(इससे स्थिति और गंभीर हो गई) ।
Aggregate (adj.)	समस्त । सम्पूर्ण । कुल ।
Agricultural Credit Fund	कृषि ऋण-प्रदान निधि ।
Alienation	हस्तान्तरण । संक्रामण ।
— by gift	दान कर देना ।
— by sale	बेच देना ।
All out effort	शक्ति भर प्रयत्न । पूरी शक्ति से प्रयत्न ।
Alternately	बारी-बारी से । पर्याय क्रम से ।
Ambition	१–महत्वाकांक्षा । २–आकांक्षा । अभिलाषा ।
Ambitious	१–महत्वाकांक्षी । २–बहुत ऊंचा । असर्यादित ।
— plan	लम्बी-चौड़ी योजना । असर्यादित योजना ।
Amenities	सुविधायें ।
Annals	इतिहास ।

Annul	रद्द करना। निरस्त करना।
Void	शून्य करना।
Vacate	अवैध करना।
Quash	खंडित करना।
Cancel	व्यर्थ, रद्द या निरस्त करना।
Nullify	अकृत करना।
Abolish	उन्मूल करना। (का) उन्मूलन करना। उठा देना।
Abrogate	निराकृत करना।
Annulment	रद्द करना। निरसन।
Anticipated	प्रत्याशित।
Anticipation	प्रत्याशा।
Append	१–जोड़ना। लगाना। संबद्ध करना। २–परिशिष्ट लगाना।
— signature	हस्ताक्षर करना।
Appended	परिशिष्ट रूप में जोड़ा हुआ। परिशिष्टगत।
— table	परिशिष्टगत सारणी।
— schedule	परिशिष्टगत अनुसूची।
Appreciate	१–आंकना। मूल्यांकन करना। २–सन्तोष या प्रसन्नता होना। ३–कृपा या आभार मानना। ४–प्रशंसा करना। पसंद करना। ५–विवेचन करना। ६–मूल्य बढ़ाना। उन्मूल्यन करना।

Appropriation Bill	विनियोग विधेयक ।
Articles (of association)	(संस्था के) अन्तर्नियम ।
Assign (n.)	अभ्यर्पिती ।
Assignee	अभ्यर्पिती ।
Assigner	अभ्यर्पणकर्त्ता ।
Assumed	कल्पित ।
— rent	कल्पित लगान । कल्पित किराया ।
Assumption	१–ग्रहण । ग्रहण करना । २–कल्पना । धारणा ।
— of duties	कर्त्तव्य-ग्रहण ।
Attitude	भाव ।
Attribute	गुण । विशेषता ।
Authority to adopt	दत्तक-ग्रहण अधिकारपत्र । दत्तक-पत्र ।
Autocracy	१–स्वैरतंत्र । तानाशाही । २–स्वैरता । निरंकुशता ।
Autocratic methods	निरंकुश या नियंत्रणहीन उपाय । तानाशाही तरीके ।
Avoidable	निवार्य ।

B

Background	पृष्ठभूमि । भूमिका ।
Bad debt	अप्राप्य ऋण । अशोध्य ऋण ।
Balance	१–शेष । २–तुला । तराजू । ३–संतुलन ।
Balance, Postal	डाक तराजू ।

Basic	१–आधारिक । मूल । २–(शिक्षा) बुनियादी ।
Basic pattern of education	बुनियादी ढंग की शिक्षा ।
Basic unit	मूल इकाई ।
Basis	आधार ।
Block area	विकास क्षेत्र । विकास खंड क्षेत्र ।
Board of governors	व्यवस्थापक मंडल ।
Body corporate	निगम निकाय ।
Breach of rule	नियम भंग । नियम का उल्लंघन ।
Brochure	पुस्तिका ।
Brood-cum-demonstration lac farms	लाख उत्पादन और प्रदर्शन-शाला ।
Burden of proof	प्रमाण भार ।

C

Calamities, Natural	प्राकृतिक विपत्तियां । ईतियां ।
Calamity remissions	विपत्ति के कारण छूट ।
Cancel	रद्द करना । निरस्त करना ।
Cancellation	रद्द करना । निरसन ।
Cancelled	रद्द । निरस्त ।
Cantonment	छावनी ।
Canvassing	१–मतार्थन । २–प्रचार ।
Case	वाद । अभियोग । मुकदमा ।
Catchment	जलागम क्षेत्र ।
Cater	लाभ पहुंचाना । आवश्यकता पूरी करना । सेवा करना ।

Character	१–शील। चरित्र। २–प्रकृति। स्वभाव। स्वरूप।
Characters	लिपि।
Characterise	१–विशेषता होना। विशेषता प्रदान करना। २–वर्णन करना।
Characteristic (adj.)	स्वाभाविक। स्वरूपगत। विशेष।
Characteristic (n.)	विशेषता। विशेष लक्षण।
Charitable trust	धर्मार्थ न्यास।
Chartered Accountant	चार्टरप्राप्त लेखाकार।
Check (n.)	१–रोक। नियंत्रण। २–पड़ताल। जांच। परीक्षण।
— against fraud	धोखे का नियंत्रण। धोखे की रोक।
— enumeration	पड़ताल गणना।
— post	जांच चौकी।
Checked	परीक्षित। जांचा हुआ।
Checker	परीक्षक।
Chemical manure	रासायनिक खाद।
Civil Works	वास्तु निर्माण। जानपद निर्माण।
Claimant	दावेदार।
Climate	जलवायु।
Climatic	जलवायु सम्बन्धी।
Close (v.)	१–बन्द करना। २–समाप्त करना। समाप्त होना।
— an account	खात बंद करना।

Close (n.)	समाप्ति ।
— of the year	वर्ष की समाप्ति ।
Close (adj.)	१–बंद । २–सूक्ष्म । ३–निकट । घनिष्ठ ।
— co-operation	घनिष्ठ सहयोग ।
— scrutiny	सूक्ष्म जांच ।
— watch	कड़ा पहरा । कड़ी देख-रेख ।
Closing (adj.)	अंतिम ।
Coercion	निग्रह । दमन ।
Coercive	निग्रहात्मक । निग्रहकारी ।
Cohesive	एकान्वित । एकसूत्रित । संयुक्त ।
Collaboration	सहयोग ।
Collateral	१–सांपार्श्विक । सगोत्र । २–आनुषंगिक ।
— agreement	आनुषंगिक इकरारनामा ।
— heir	सगोत्र उत्तराधिकारी । सांपार्श्विक उत्तराधिकारी ।
— proof	आनुषंगिक प्रमाण ।
— security	आनुषंगिक प्रतिभूति ।
Collation	गुणनी ।
Collator	गुणनीकार ।
Collection and indexing	संग्रह करना और अनुक्रमणी बनाना । संगृहीत और अनुक्रमित करना ।
Colonial service	औपनिवेशिक सेवा ।
Commencing (on)	(से) प्रारम्भ होने वाला ।

Commentary	भाष्य । टीका ।
Comments	आलोचना । टीका ।
Commission	आयोग । कार्यादेश । कार्याधिकार ।
bring into—	(को) कार्यादेश या कार्याधिकार देना ।
Commit	१–सौंपना । भेजना । २–करना ।
— to prison	कारागार भेजना ।
— to writing	लेखबद्ध करना ।
-- oneself	वचनबद्ध होना ।
Committed	१–किया गया । २–भेजा गया । ३–वचनबद्ध । प्रतिज्ञाबद्ध ।
Community Centre	सामुदायिक विकास केन्द्र ।
Compaign	अभियान ।
Compliment	आदर वचन । प्रशंसात्मक उक्ति ।
Complimentary	प्रशंसात्मक । आदरार्थक ।
— copy	आदरार्थ प्रति ।
— remark	प्रशंसात्मक उक्ति ।
Component	घटक । अंग ।
locomotive components	इंजन के कल–पुरजे ।
Compromise	समझौता ।
Compulsion	बाध्यता । अनिवार्यता ।
Compulsory registration	अनिवार्य निबन्धन ।
Concentrate	१–शक्ति या ध्यान केन्द्रित करना । २–केन्द्रित करना । एकत्र करना ।

Concentration	१–एकाग्रता । २–केन्द्रीकरण । केन्द्रित करना । ३–केन्द्र ।
Concern (n.)	१–संबन्ध । २–चिन्ता । ३–विषय कार्य । ४–व्यापारिक संस्था । फर्म ।
Concerned	संबद्ध ।
Concerning	संबंधी ।
Conducive (to)	(में) सहायक ।
Confined (to)	(तक) सीमित ।
Conformity	अनुरूपता ।
in—with	के अनुरूप ।
Congratulate	बधाई देना ।
Congratulation	बधाई ।
Conjugal rights	दाम्पत्य अधिकार । वैवाहिक अधिकार ।
Connected	सम्बद्ध ।
Considerable	पर्याप्त । काफी । काफी बड़ा ।
Consideration	ध्यान । विचार ।
pay--to	पर ध्यान देना । पर विचार करना ।
under—	विचाराधीन ।
Consignment	१–अर्पण । अर्पित करना । सौंपना । २–प्रेषण । भेजना । ३–प्रेषित वस्तु या माल ।
Consistently (with their resources)	(अपने साधनों के) अनुरूप ।
Consolidated bills	संहत बिल । समेकित बिल ।

Consortium	सहकार ।
Contention	१–विवाद । २–कथन ।
Contract (adj.)	नियत ।
— contingencies	नियत प्रासंगिक व्यय ।
Controlling	नियंत्रक । नियंत्रण ।
Convention	१–रूढ़ि । २–सम्मेलन ।
Convert (v.)	१–रूपान्तरित करना । परिवर्तित करना । २–धर्मान्तरित करना ।
Convert (n.)	धर्मान्तरित व्यक्ति ।
Co-operative movement	सहकारिता आन्दोलन ।
Co-operative spirit	सहकारिता की भावना ।
Co-owner	सहस्वामी ।
Co-partner	सहभागी । साझी ।
Corollary	अनुमान ।
Cottage industry	कुटीर उद्योग ।
Counter-action	प्रतिक्रिया । प्रतिकार ।
Counter-affidavit	प्रति-शपथपत्र ।
Counter-claim	प्रतिदावा ।
Counterfeit	जाली । खोटा ।
Counter-measure	१–प्रत्युपाय । २–प्रतिविधान ।
Counter-part	१–प्रतिरूप । प्रतिवस्तु । प्रतिकृति । २–प्रतिलिपि । दूसरी प्रति ।
Countersigned	प्रतिहस्ताक्षरित ।

Course	१–मार्ग । दिशा । क्रम । २–पाठ्य-क्रम । शिक्षणक्रम ।
in the—of	के समय । के दौरान में ।
in due—	सामान्य क्रम में । समय पर ।
of—	वस्तुतः । अवश्य ।
Creation of interest	स्वत्व उत्पन्न करना ।
Creation of post	पद का सर्जन । पद का निर्माण ।
Criminal law	दंड विधि । फौजदारी कानून ।
Cross-objection	प्रत्यापत्ति ।
Crystal (n.)	स्फटिक ।
Crystal, Crystalline (adj.)	स्फटिकवत् । निर्मल । पारदर्शी ।
Crystal sugar	दानेदार चीनी ।
Current duty	वर्तमान कर्त्तव्य । वर्तमान नियोग ।
Curriculum	पाठ्यचर्या ।
Curtail	कम करना ।
Customer	ग्राहक ।

D

Dairying	दुग्ध व्यवसाय ।
Dairy farm	दुग्धशाला क्षेत्र ।
Damages	क्षतिमूल्य । हर्जाना ।
Decree or order	आज्ञप्ति या आदेश ।
Definite	निश्चित । नियत ।
Defraud	ठगना । धोखा देना ।
Degree	१–स्तर । २–उपाधि । ३–अंश ।

Delimitation	१–परिसीमन । सीमित करना । २–सीमांकन ।
Denial	इनकार । अनंगीकार ।
Denial of execution	निष्पादन से इनकार ।
Deny	इनकार करना । अनंगीकार करना । न मानना ।
Description	१–वर्णन । २–रंगरूप । हुलिया । ३–प्रकार ।
Deserving	सत्पात्र ।
Destiny	नियति । भाग्य । सुख–दुःख ।
Share a common--	समान सुखदुःख का भागी होना ।
Destitute	१–निराश्रय । निस्स्व । कंगाल । २–हीन । रहित ।
— of property	संपत्तिहीन ।
Determinable	समाप्य ।
Determination	१–निश्चय । निर्धारण । २–समाप्ति ।
Determine	निश्चित करना । निर्धारित करना ।
Devotion to duty	कर्त्तव्य-निष्ठा । कर्त्तव्य-परायणता ।
Dignity	गौरव ।
Disclaim	१–त्याग देना । दावा छोड़ देना । २–अस्वीकार करना । इनकार करना ।
Disclaimer	१–त्याग । २–अस्वीकार ।
Discrepancy	भिन्नता । अन्तर । विभेद ।
Disparity	असमानता ।

Dissolution	भंग । विघटन । विच्छेद ।
Dissolution of assembly	सभा का विघटन ।
Dissolution of marriage	विवाह-विच्छेद ।
Dissolution of partnership	सहभागिता भंग । साझा टूट जाना ।
Dissolve	विघटित करना ।
Divorce (n.)	विवाह-विच्छेद । तलाक ।
Divorce (v.)	विवाह-विच्छेद करना । तलाक देना ।
Docket	सारांश-पत्र ।
Drainage	१—जलनिकास । २—नाली ।
Duress	दबाव । बाध्यता ।

E

Ease (v.)	सुधरना ।
the position will—	स्थिति सुधरेगी ।
Efficiency	कार्यक्षमता ।
—, ability and despatch	कार्यक्षमता, योग्यता और शीघ्र-कारिता ।
Elect	निर्वाचित करना ।
Select	चुनना । प्रवरण करना ।
Nominate	नामांकित करना ।
Election	निर्वाचन ।
Selection	चुनाव । प्रवरण ।
Nomination	नामांकित ।
Elector	निर्वाचक ।

Electoral	निर्वाचकीय । निर्वाचक- ।
Electorate	निर्वाचक वर्ग ।
Electrification	विद्युतीकरण ।
Eliminate	निकाल देना ।
Elimination	अपनयन । निकाल देना ।
by process of—	अपनयन प्रक्रिया से ।
Embankment	बांध ।
Embarkation	१–प्रारम्भ करना । २–जहाज पर चढ़ना ।
Emergent	आपाती । आपातिक ।
— indent	आपातिक मांगपत्र ।
Emphasis	बल । जोर ।
Emphasize	जोर देना । जोर देकर कहना ।
End	१–अन्त । २–उद्देश्य ।
Enhancement	१–बढ़ाना । २–वृद्धि ।
Enlistment	भरती ।
Enrolment	नामलेखन । नाम प्रवेश ।
— number	प्रवेश संख्या ।
Ensure	सुनिश्चित करना ।
Enthusiasm	उत्साह ।
Equality of opportunity	अवसर की समानता । समान अवसर ।
Equitable	न्यायोचित । न्याय्य ।
Equitably	यथान्याय ।
Equity	न्याय्यता । न्याय ।

Eradication — उन्मूलन ।

Erosion — कटाव ।

Evade — (से) जी बचाना । (से) छलपूर्वक बचना । टालना ।

Evasion — टालना । जी बचाना ।

— of process — आदेशिका से बचना । आदेशिका से जी बचाना ।

— of registration — निबन्धन से बचना ।

Evasive reply — टालू उत्तर । उत्तरान्तर ।

Evolution — विकास ।

Evolved — विकसित ।

Exception — १–अपवाद । २–आपत्ति ।

to take — — आपत्ति करना ।

Exceptional — असाधारण । विशेष ।

Executed document — निष्पादित लेख्य ।

Execution — निष्पादन ।

in— of powers — अधिकारों का प्रयोग करते हुए ।

Executive Authority — १–कार्यकारी प्राधिकार । २–कार्यकारी प्राधिकारी ।

Executor — निष्पादक । इच्छापत्र निष्पादक ।

Exemption fee — छूट शुल्क । करमुक्ति शुल्क ।

Expansion — विस्तार ।

Expedite — शीघ्र करना ।

Expedition — अभियान ।

Expeditious — शीघ्र ।

Expeditions despatch	शीघ्र प्रेषण ।
Explanatory	व्याख्यात्मक ।
Exploit (resources, etc.)	उपयोग करना ।
Exploratory work	जांच-पड़ताल का काम ।
Explosives Act	विस्फोटक पदार्थ अधिनियम ।
Exported	निर्यात ।
Expropprietory tenant	गतस्वामित्व कृषक । काश्तकार साकितुलमिल्कियत ।
Extend	बढ़ाना । फैलाना ।
Extent (of an Act)	(अधिनियम का) प्रसार ।
Extinct	मृत । समाप्त । निष्क्रिय ।
Extinction or right	अधिकार की समाप्ति ।
Ex-trainee	भूतपूर्व प्रशिक्षार्थी ।
Extraneous	बाह्य । अप्रासंगिक । असंबद्ध ।
Eye-relief camp	नेत्र चिकित्सा शिविर ।

F

Fair (n.)	हाट । मेला ।
Fair (adj.)	१–स्वच्छ । २–उचित । न्याय संगत । ३–मध्यम । औसत । ४–सच्चा । शुद्ध ।
— average quality	औसत श्रेणी ।
— copy	स्वच्छ प्रति ।
— knowledge	पर्याप्त ज्ञान । अच्छा ज्ञान ।
— dealings	सच्चा व्यवहार ।
— treatment	उचित बर्ताव ।

Fair price	उचित मूल्य ।
— and equitable distribution	उचित और न्याय्य वितरण ।
Fairly	१–उचित या न्याय्य रूप से । २–पर्याप्त ।
Fairness	औचित्य । न्याय ।
Fair-mindedness	निष्पक्ष भाव ।
Family planning	परिवार नियोजन ।
Favourable	अनुकूल ।
Feature	१–(भूमि की) तलाकृति । २–विशेषता । ३–रूपक ।
Feed and keep	रखना-खिलाना । पोषण–रक्षण ।
Fellowship	भाईचारा । मैत्री ।
Ferry	घाट ।
— Toll	घाट शुल्क ।
Fertilizer	उर्वरक ।
Field-work	क्षेत्रीय कार्य । क्षेत्रीय अनुसंधान ।
Figure-head	नाममात्र का अध्यक्ष या नेता ।
Fillip	प्रोत्साहन ।
Financial Corporation	वित्त निगम ।
Fiscal	राजकोष संबंधी । राजकोषीय ।
Fixation	निश्चित करना ।
— of pay	वेतन निश्चित करना ।
Flag	झंडा । पताका ।
— (in a file)	पतांका ।

Fluctuation	घटाव-बढ़ाव । घट-बढ़ ।
Fodder crop	चारे की फसल ।
Food production	अन्न उत्पादन । खाद्य उत्पादन ।
Forensic Science	विधि विज्ञान ।
Free-hold	भूमिधरी ।
Leasehold	पट्टेदारी ।
Function (v.)	काम करना ।
Functionary	कर्मचारी । अधिकारी ।
Future (n.)	भविष्य ।
— (adj.)	भावी । आगामी ।

G

Gear up	१–कसना । गियर चढ़ाना । २–तेज करना । तेजी से चालू करना ।
General	सामान्य । साधारण ।
General election	साधारण निर्वाचन ।
Genius	१–प्रतिभा । २–प्रकृति ।
— of a language	भाषा की प्रकृति ।
— of the people	जनता की प्रकृति ।
Germination	अंकुरण । अंकुरित होना ।
Glaring disparities	अत्यधिक असमानता ।
Good debt	प्राप्य ऋण । शोध्य ऋण ।
Governing body	व्यवस्था समिति ।
Government Precision Instruments Factory	राजकीय सूक्ष्म उपयंत्र निर्माणशाला ।

Grading	कोटिबद्ध करना । कोटिकरण ।
Grading List	कोटिक्रम सूची ।
Gradual	क्रमिक ।
Grantee	अनुदेयी ।
Grantor	अनुदाता ।
Guarantee	१–गारंटी । २–गारंटी देनेवाला ।
Guaranty	गारंटी ।
Guardian	संरक्षक ।
Guardianship	संरक्षकता ।

H

Headway	प्रगति । उन्नति ।
Healthy Vitality	स्वस्थ जीवनी शक्ति ।
Heritage	१–पैतृक सम्पत्ति । २–पूर्वजों की परम्परा । प्राचीन परम्परा ।
High traditions	महान् परम्पराएं । उच्च परम्पराएं ।
Hold (office)	पद धारण करना । पदारूढ़ रहना । पद पर रहना ।
Holding	खेत । जोत ।
Housing Scheme	गृह-निर्माण योजना ।

I

Identity card	अभिज्ञा-पत्र ।
Idiot	मूढ़ ।
Impartial	निष्पक्ष ।
Impetus	१–बल । शक्ति । वेग । २–प्रोत्साहन ।

Implicate	फंसाना ।
Implicit	ध्वनित । उपलक्षित । अभिप्रेत ।
Imported	आयात ।
Impress	१–प्रभावित करना । प्रभाव डालना । २–अवगत कराना । हृदयंगम कराना । ३–छाप डालना ।
Inadmissible	अग्राह्य । अस्वीकार्य ।
Inadvertence	असावधानता ।
Inadvertently	असावधानता से ।
Incorporate	निगमित करना ।
Indivisible	अविभाज्य ।
Indoor games	घरेलू खेल ।
Industrialization	उद्योगीकरण ।
Inefficiency	अदक्षता ।
Infestation (of disease)	आक्रमण ।
Inherent	१–अन्तर्निहित । २–सहज ।
Initiate	१–प्रारम्भ करना । २–दीक्षित करना ।
Inscription	१–लेख । २–पुरालेख ।
Stone—	शिला लेख ।
Rock—	शैल लेख ।
Install	१–अधिष्ठित करना । २–लगाना । निरोपित करना ।
Installation	१–अधिष्ठापन । २–निरोपण ।

Instance	१–दृष्टान्त । उदाहरण । २–सुझाव अनुरोध ।
at the--of	(के) अनुरोध पर ।
in the first—	पहले तो । पहली अवस्था में ।
in this—	इस मामले में ।
Institution	नालिश । दावा । वाद निवेश ।
to cope with increased--	बढ़े हुए वादों को निपटाने के लिये ।
Integral part	अभिन्न अंग । अविभाज्य अंग ।
Integrated	१–सुसंबद्ध । सुग्रथित । २–एकीकृत ।
Integrated Medical and Public Health Services	एकीकृत चिकित्सा और सार्वजनिक स्वास्थ्य सेवाएं ।
Intensify	१–तीव्र या प्रगाढ़ बनाना । २–तेजी से चलाना ।
— the programme	कार्यक्रम तेजी से चलाना ।
Intensive Development Block	सघन विकास खंड ।
Intensive drive	तीव्र आन्दोलन । तीव्र प्रयास ।
Intensive phase (of Development Blocks)	सघन अवस्था ।
Interdependence	अन्योन्याश्रय । परस्पराश्रय ।
Interdependent	अन्योन्याश्रित । परस्पराश्रित ।
Interline	पंक्तियों के बीच लिखना । पंक्ति के ऊपर या नीचे लिखना ।
Interlineation	पंक्तियों के बीच लिखना । अन्तर्लेखन ।
Inter-state	अंतर्राज्य ।

Introduce — १–प्रारम्भ करना । २–परिचय कराना ।

Inundate — जलप्लावित करना ।

Inundated — जलप्लावित । जलपूरित ।

Invest (money) — रुपया लगाना । पूंजी लगाना ।

Invest with — प्रदान करना ।

Investment — १–रुपया या पूंजी लगाना । २–लगाया हुआ रुपया । लगाई हुई पूंजी ।

Inward — आगत । अंतर्गामी । आनेवाला ।

Outward — बहिर्गत । बहिर्गामी । जाने वाला ।

Ipso facto — तथ्य या कार्य से ही । स्वतः ही ।

Ipso jure — विधि से ही । विधितः ही । कानून से ही ।

Irregularity — अनियमितता ।

Irrespective of — (का) विचार किए बिना ।

Irrevocable — अपरिवर्त्य । अपरिवर्तनीय ।

Isolation — १–पृथक्करण । २–पृथक्ता ।

— of T. B. Cases — क्षयरोगियों को अलग रखना ।

J

Joint family — संयुक्त परिवार ।

Judicial notice — न्यायिक अवेक्षा ।

Judicial proceedings — न्यायिक कार्यवाही । अदालती कार्यवाही ।

Junior	कनिष्ठ ।
Senior	ज्येष्ठ ।
Jurisprudence	विधिशास्त्र ।

K

Kidnap	भगा ले जाना । अपहरण करना ।
Kidnapped	अपहृत ।

L

Landed property	भूसंपत्ति ।
Landmark	१–सीमा चिन्ह । २–उल्लेखनीय बस्तु या घटना । मोड़ बिन्दु ।
Land revenue	भूराजस्व ।
Lapse (v.)	व्यपगत होना ।
Lapse (n.)	व्यपगम ।
Late	१–भूतपूर्व । २–स्वर्गीय ।
Latest	अंतिम । नवीनतम ।
at the--	देर से देर ।
Launch	आरम्भ करना । सूत्रपात करना ।
Law suit	विधिक वाद । वाद । मुकदमा ।
Lay down (arms, office, life, rules)	१–समर्पण करना । २–छोड़ देना । त्याग देना । ३–बलिदान करना । ४–सूत्रित करना । बनाना । निर्धारित करना ।
Leasehold (n.)	पट्टेदारी । पट्टे की भूमि ।
— (adj.)	पट्टे का ।
— right	पट्टाधिकार ।

Lease (n.)	पट्टा।
on—	पट्टे पर।
sub—	दर पट्टा। शिकमी पट्टा।
fixed—	स्थायी पट्टा। इस्तेमरारी पट्टा।
counter-part of—	कबूलियत।
Leave account	अवकाश लेखा।
Legitimate	वैध। उचित।
— child	वैध सन्तान।
— right	वैध अधिकार। उचित अधिकार।
— share	उचित भाग।
Leniency	नरमी। उदारता।
Lenient	१–नरम। उदार। २–हलका।
— punishment	हलका दंड। हलकी सजा।
Leprosy	कुष्ठ।
— relief work	कुष्ठ निवारण कार्य।
Letter-head	पत्र शीर्षक।
Letters of administration	प्रशासन-पत्र।
Letters Patent	एकस्व-पत्र।
Level	स्तर।
high—	उच्च स्तर।
low—	निम्न स्तर।
Leviable	कर योग्य। कर लगाने योग्य।

Liable	१–दायी। देनदार। २–भागी। ३–शक्य। संभव।
— for the debt	ऋण का देनदार।
— to punishment	दंड का भागी।
— to occur	संभव। संभावी।
— to transfer	स्थानान्तरणीय।
Liberal	उदार।
Liberalized scheme	उदार योजना।
Life Insurance Policy	जीवन बीमा पत्र। जीवन बीमा पालिसी।
Limit and limitation of right	अधिकार की सीमा और अवधि।
Limitation of resources	साधनों की परिमितता। साधनों की कमी।
Lined gul	पक्की गूल। पलस्तर की हुई गूल।
Liquidate	१–(ऋण) चुकाना। २–(a company) कारबार समेट लेना। परिक्षीण घोषित करना। ३–अपाकरण करना।
Literate	साक्षर।
Localize	केन्द्रित करना। एक स्थान पर सीमित करना।
Locate	१–स्थापित करना। स्थित करना। २–स्थान निश्चित करना। स्थान का पता लगाना।
Locus standi	वैध स्थान। सुनवाई का अधिकार।

Lodge (v.)	१–रहना। वास करना। २–रखना। ३–करना।
— a protest	प्रतिवाद करना।
Lodging	आवास।
Lodging charges	आवास व्यय। रहने का खर्च।
Long-range	१–दीर्घकालिक। दीर्घव्यापी। २–दूरलक्षी।
planning on a—basis	दीर्घकालिक योजना बनाना। लंबी अवधि वाली योजना बनाना।
Long-term	दीर्घकालिक। लंबी अवधि वाला।
Loss	हानि। घाटा।
Low income group	अल्प-आय वर्ग।

M

Mainstay	मुख्य आधार।
Maintain	१–बनाये रखना। २–रखना। ३–भरण-पोषण करना। रक्षा करना।
Management	१–प्रबन्ध। २–प्रबन्धकगण। प्रबन्ध समिति।
Manipulate	१–युक्ति या कौशल से चलाना या प्रबन्ध करना। २–छल या चालाकी करना।
Manipulation	१–कार्य-कौशल। प्रबंधकौशल। २–छल। चालाकी।
Manufacture (n.)	निर्माण।
Manufacture (v.)	निर्मित करना।
Manufactured	निर्मित।

Marginal adjustment	उपान्तिक समायोजन ।
Marine officer	समुद्रीय अधिकारी ।
Marriage dissolution	विवाह-विच्छेद ।
Martial (adj.)	१–युद्ध संबंधी । सैनिक । २–युद्धप्रिय । योद्धा ।
— law	सैनिक शासन । सैनिक कानून ।
— race	युद्धप्रिय जाति । योद्धा जाति ।
— rights	सैनिक अधिकार ।
Mature (adj.)	१–परिपक्व । २–(due) देय । पका हुआ ।
Maturity	१–परिपक्वता : २–(हुंडी आदि का) परिपाक ।
Measure	१–मान । माप । २–मात्रा । ३–उपाय ।
Medium (n.)	माध्यम ।
Medium (adj.)	मध्यम । औसत । साधारण ।
Memorandum of Appeal	अपील ज्ञापिका ।
Memorandum of association of a company	कंपनी की ज्ञापिका । कंपनी की समवाय ज्ञापिका ।
Merger	विलयन ।
Meticulous	१–सूक्ष्मावधानी । २–सूक्ष्म । सूक्ष्म ब्यौरे सहित ।
Microscope	अणुवीक्षक (यंत्र) ।
Military, Naval and Air-forces	सैनिक, नाविक और वैमानिक बल । स्थल, जल और वायु सेनायें ।
Ministerial and menial establishment	लिपिक वर्गीय तथा निम्न कर्मचारी वर्ग ।

Minor schemes	छोटी योजनाएं ।
Misdescription	अशुद्ध वर्णन । मिथ्या वर्णन ।
Misfeasance	अपकरण । अधिकार का दुरुपयोग ।
Misrepresentation	अपकथन ।
Misuse (n.)	दुरुपयोग ।
— (v.)	दुरुपयोग करना ।
Modification	आशोधन ।
in partial—of	का आंशिक आशोधन करके ।
Model	आदर्श ।
Model Home for children	आदर्श बालगृह ।
Model School	आदर्श विद्यालय ।
Momentum	वेग । तेजी ।
Monetary allotment	आर्थिक प्रदिष्टि । प्रदिष्ट धनराशि ।
Mortgage bond	बंधक पत्र ।
Mortgager	बन्धक कर्त्ता ।
Mortgagee	बन्धकी ।
Movable property	चल सम्पत्ति ।
Multifarious suit	बहुविध वाद ।
Mutatis mutandis	आवश्यक परिवर्तन के साथ ।

N

Natural	प्राकृतिक । स्वाभाविक ।
Natural calamity	दैवी विपत्ति । प्राकृतिक विपत्ति ।
Negotiable	संक्राम्य ।
Negotiable instrument	संक्राम्य करणपत्र ।

Negotiation	१–सौदा। बातचीत। व्यवहार। २–समझौते की बातचीत।
Net (as opp. to gross)	शुद्ध।
— profit	शुद्ध लाभ।
Nevertheless	तथापि। तो भी।
New order	नई व्यवस्था।
Nitrogen fertilizer	नाइट्रोजन की खाद।
Nominal rate	नाममात्र दर।
Nominated	१–मनोनीत। २–नामांकित।
Selected	चुना हुआ। प्रवरण किया हुआ।
Elected	निर्वाचित।
Nomination	१–मनोनयन।। २–नामांकन।
Election	निर्वाचन।
Selection	चुनाव। प्रवरण।
Non-industrial	अनौद्योगिक।
Non-judicial stamp	गैर-अदालती स्टाम्प।
Non-Scheduled	अननुसूचित।
Normal School	नार्मल स्कूल। दीक्षा विद्यालय।
Noticeable	१–उल्लेखनीय। ध्यान जाने योग्य। २–लक्ष्य।
Nucleus	नाभि। केन्द्र।
— of accounts staff	लेखा कर्मचारि केन्द्र।
Nursery	१–पौधशाला। २–शिशुशाला। ३–पोषणालय।
Nursery school	शिशु विद्यालय।

O

Object	उद्देश्य । प्रयोजन ।
Obsolete	अप्रचलित । अप्रयुक्त ।
Occasion	अवसर । समय ।
Occasional	सामयिक । नैमित्तिक । कभी-कभी या समय-समय पर होने वाला ।
— check	सामयिक पड़ताल ।
Occasionally	कभी-कभी । यदा-कदा । समय-समय पर ।
Occasioned by	से उत्पन्न । जनित ।
Occupancy right	भोगाधिकार । दखीलकारी अधिकार ।
Offence, offense	१—अपराध । २—दुःख । क्षोभ । आघात । ३—आक्रमण ।
to take--	बुरा मानना । अप्रसन्न होना ।
Offend (v.)	१—अपराध करना । २—उल्लंघन करना । ३—अप्रसन्न करना । (मन को) चोट या आघात पहुंचाना ।
Offender	अपराधी । अपराधकारी ।
Offensive (adj.)	१—अप्रिय । कटु । क्षोभकर । २—आक्रमक । आक्रमणात्मक । ३—उपघातक ।
— language	अप्रिय भाषा । कटु भाषा ।
— weapon	उपघातक शस्त्र या हथियार ।
Office of profit	लाभ का पद । लाभकर पद ।
Onerous	भारी । दुर्वह ।

Onus	भार । दायित्व ।
— probandi	प्रमाण भार ।
Operation	१–परिचालन । २–(working) कार्य । क्रिया ।
is in—	जारी है । प्रचलित है ।
bring into—	१–परिचालित करना । २–प्रचलित या जारी करना ।
come into—	१–जारी होना । प्रचलित होना । २–चालू होना ।
Oral	मौखिक ।
Orderly	व्यवस्थित ।
Outgoing	बहिर्गामी ।
Outstanding	१–बाकी । बिना वसूल । २–प्रमुख । विशिष्ट ।
Overall	समस्त । संपूर्ण । सर्व ।
— allowance	समस्त भत्ता ।
— improvement	सर्वमुखी उन्नति ।
— incharge	सर्वप्रभारी । सामान्य प्रभारी ।
Overcharge (n.)	अधिक प्रभार । अधिक मूल्य या दर ।
Overcharge (v.)	अधिक मूल्य या दर लगाना ।
Overtime	अधिसमय ।
— allowance	अधिसमय भत्ता ।

P

Partnership	सहभागिता । साझेदारी । साझा ।

Past transactions	पिछले लेनदेन ।
Pattern of assistance	सहायता का रूप या प्रकार ।
— of the N.E.S. Scheme	राष्ट्रीय प्रसार सेवा योजना का रूप या ढांचा ।
— of community development programme	सामुदायिक विकास कार्यक्रम का रूप ।
—, Socialistic	समाजवादी ढांचा ।
— of Sale Tax	विक्रीकर का रूप ।
Pauper	अकिंचन । कंगाल । दरिद्र ।
— appeal	अकिंचन अपील ।
— suit	अकिंचन वाद ।
Pawn	आड़ ।
Paying	लाभप्रद ।
Peak demand	अधिकतम मांग ।
Penal	दंड विषयक । दंड सम्बन्धी । दंड- ।
Penalty	दंड ।
Pending (adj.)	अनिर्णीत । निर्णयाधीन ।
Pending (Prep.)	के होने तक ।
— decision	निर्णय होने तक ।
Periodical (n.)	आवधिक पत्र । आवधिक पत्रिका
Periodically	नियत अवधि पर ।
Permanent tenure holder	स्थायी भूमिधारी ।
Permeate	व्याप्त होना । प्रविष्ट होना ।
Perpetual	१–शाश्वत । २–आजीवन । ३–निरन्तर । सतत ।

Perpetual motion	निरन्तर गति । सतत गति ।
— allowance	शाश्वत भत्ता ।
Personal appearance	वैयक्तिक उपस्थिति ।
Personate	(का) छद्मरूप धारण करना ।
Personation	छद्म रूप धारण । छद्म ।
Perspective	परिदृष्टि । परिदर्श ।
Petty cash	खुदरा रोकड़ ।
Phase	पर्व । अवस्था ।
Phased	पर्वबद्ध । अवस्थाबद्ध ।
— development	पर्वबद्ध विकास ।
— programme	पर्वबद्ध कार्यक्रम ।
Physical verification	वास्तविक जांच । यथार्थ जांच ।
Piece work	ठेके का काम ।
Time work	मजदूरी का काम । अनानी काम ।
Pilot Project	अग्रगामी प्रायोजना ।
Pisciculture	मत्स्यपालन ।
Pittance	१–क्षुद्र दान । २–तुच्छ राशि ।
Place of presentation	प्रस्तुत करने का स्थान । प्रस्तुति स्थान ।
Plantation	१–वृक्षारोपण । २–रोपावनी । ३–रोपण क्षेत्र ।
Plant Protection Service	वनस्पति रक्षा व्यवस्था ।
Pleading	अभिवचन ।
Pledged	प्रतिश्रुत । वचनबद्ध ।

Possession — भोग। कब्जा। दखल। अधिकार।

forcible— — बल भोग।

in— — भोगी। भोक्ता। भोगारूढ़।

undisturbed— — निष्कंटक या निर्वाद भोग।

Possessions — धन-सम्पत्ति।

Possessor — भोगी। भोक्ता। काबिज। दखील-कार।

actual— — वास्तविक भोगी। असली काबिज।

ostensible— — नाममात्र भोगी।

Post-intensive phase — सघनोत्तर अवस्था।

Potential — सम्भाव्य।

Potentiality — सम्भाव्यता।

Power resources — विद्युत साधन। बिजली के साधन।

Precis — संक्षेप।

Precondition — पूर्व पाल्य शर्त। अनिवार्य शर्त।

Predecessor — १–पूर्ववर्ती। २–पूर्वाधिकारी। ३–पूर्वज।

Predominant — प्रधान।

Predominating — प्रधान।

Pre-Extension activity — प्रसारपूर्व कार्य-कलाप। प्रसार के पहले के कार्य।

Pre-primary — पूर्वप्राथमिक।

Prerogative — परमाधिकार।

Present (v.) — प्रस्तुत करना। पेश करना।

Presupposed — पूर्वकल्पित।

Prima facie (adv.)	प्रथम दृष्ट्या । प्रत्यक्षतः ।
Prima facie (adj.)	दृष्ट । प्रकट । प्रत्यक्ष ।
— case	प्रत्यक्ष अभियोग ।
— evidence	प्रत्यक्ष साक्ष्य । प्रकट साक्ष्य ।
Primary	१–मूल । २–मुख्य । ३–प्राथमिक ।
-- meaning	मूल अर्थ ।
-- purpose	मुख्य प्रयोजन ।
-- education	प्राथमिक शिक्षा ।
-- Health Centre	प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र ।
Priorities	पूर्वताक्रम ।
Private agencies	गैरसरकारी अभिकरण ।
Privilege	१–सौभाग्य । गौरव । २–विशेषाधिकार ।
Probable Lapses	सम्भावी व्यपगम ।
Problem	समस्या । साध्य ।
Proceeds	आय ।
Processing (of food)	(खाद्य) संरक्षण ।
Processing Societies	(खाद्य) संरक्षण समितियां ।
Procurement	प्राप्ति । प्रापण । प्राप्त करना ।
Production	१–उत्पादन । उत्पत्ति । २–प्रस्तुति । प्रस्तुत करना ।
Progressive	वर्धमान । प्रगतिशील ।
Progressively	उत्तरोत्तर ।
Promissory note	वचन-पत्र ।

Promulgation	१–प्रवर्तन । प्रवर्तित करना । जारी करना । २–प्रचार । प्रसिद्धि ।
Proportion	अनुपात ।
Proportional	अनुपाती ।
Proportionate	अनुपाती ।
Proportionately	अनुपाततः ।
Proposed	प्रस्तावित ।
Proposition	१–प्रस्ताव । २–प्रतिज्ञा ।
Proprietary	स्वामिगत । मालिकाना ।
Proprietary right	स्वामित्वाधिकार । स्वाम्यधिकार । मालिकाना हक ।
--cultivation	मालिकाना खेती । मालिकाना काश्त ।
Proprietor	स्वामी । मालिक ।
Proprietorship	स्वामित्व ।
Prosecution	१–अभियोजन । अभियोग चलाना । २–अभियोग-पत्र ।
Prospective	१–भावी । २–भविष्य सम्बन्धी ।
Prospectus	प्रविवरण । परिचय पत्रिका ।
Protest (n.)	प्रतिवाद ।
Protest (v.)	प्रतिवाद करना ।
Public Exchequer	सरकारी कोषागार । राजकोष ।
Publicly	खुले रूप से । सार्वजनिक रूप से ।

Q

Quadruplicate	१–चतुर्थक । चौथी प्रति । २–चार प्रतियां ।
application in—	आवेदन-पत्र की चार प्रतियां ।

Qualified	१–योग्य । योग्यता-प्राप्त । २–सीमित । विशेषित । मर्यादित ।
Qualified report	विशेषित रिपोर्ट । विशेषित आख्या ।
Qualified support	सीमित समर्थन ।
Quantity	मात्रा । परिमाण ।
Quarter	आवास । क्वार्टर ।

R

Rank	१–सिपाही । २–जनसाधारण । ३–श्रेणी ।
Rate	कर । महसूल ।
Tax	कर ।
Duty	शुल्क ।
Cess	उपकर ।
Toll	पथकर ।
Customs	सीमाशुल्क ।
Excise	उत्पादनशुल्क ।
Tariff	आयात-निर्यात शुल्क । प्रशुल्क ।
Octroi	चुंगी ।
Rateable	१–आनुपातिक । २–करयोग्य ।
— share of the industries	उद्योगों का आनुपातिक भाग ।
— property	करयोग्य संपत्ति ।
Raw materials	कच्चा माल ।
Real property	भू-संपत्ति ।

Reasonable — उचित ।

Recipient — पानेवाला । प्राप्त करनेवाला ।

Recital — १–आख्यान/अनुकथन । २–पाठ । पठन ।

Reclamation — पुनरुद्धार ।

Reconcile — १–मेल या समझौता कराना । सुलह कराना । २–मेल या संगति बैठाना ।

Reconciliation — १–मेल । समझौता । २–संगति । समाधान ।

Recoup (losses) — पूरा करना ।

Recreation — विनोद । आमोद-प्रमोद ।

Reflect — दिखाना । प्रकट करना ।

Refuse — अस्वीकार करना । इनकार करना । न मानना ।

Regimentation — कठोर नियंत्रण ।

Register — १–(पूंजी में) लिखना । पंजीबद्ध करना । २–निबद्ध करना ।

Registering Officer — निबंधक अधिकारी ।

Registration — निबन्धन ।

Regrettable — खेद का विषय ।

Rejuvination — नवीकरण । नया बनाना ।

Release (v.) — १–देना । वितरित करना । २–मुक्त करना ।

Release (n.) — १–वितरण । २–मुक्ति । छुटकारा ।

Relief measures	सहायता कार्य ।
Remarkable	उल्लेखनीय ।
Remit	१–क्षमा करना । छोड़ देना । छूट देना । २–(धन) भेजना ।
Remit fees	शुल्क छोड़ देना ।
Remote	१–दूर का । दूरवर्ती । २–थोड़ा । तनिक ।
Remotest suspicion	थोड़ी भी शंका ।
Renewal	नवीकरण ।
Reorganization	पुनस्संघटन ।
Reserve (of police constables)	आरक्षित दल । आरक्षित पुलिस ।
Reservoir	जलाशय ।
Resources	साधन ।
Respect	१–सम्बन्ध । २–आदर ।
in — of	के सम्बंध में । में ।
in — of style	शैली में । शैली के सम्बंध में ।
Respecting	संबंधी । (के) सम्बंध में ।
petition—offence	अपराध सम्बंधी प्रार्थनापत्र ।
Respective	१–अपना-अपना । २–भिन्न-भिन्न । अलग-अलग ।
in their—spheres	अपने-अपने क्षेत्र में ।
Retailer	फुटकर विक्रेता ।
Review application	पुर्नावलोकन प्रार्थनापत्र ।
Revocation	रद्द करना । मंसूख करना । मंसूखी ।

Reward	१–पारितोषिक । पुरस्कार । २–फल । प्रतिफल । बदला ।
Rigidly	कठोरता से ।
Rival	प्रतिद्वन्दी ।
Rival tenant	प्रतिकृषक । प्रतिभूमिधर ।
Role	योगदान । कार्य । कर्त्तव्य ।
Rotation	आवर्तन ।
Run (institution etc.)	चलाना ।
Rural credit structure	ग्राम ऋणदान संगठन ।

S

Sanitary well	स्वच्छ कूप । स्वच्छ कुआं ।
Satisfaction	१–संतोष । २–समाधान ।
Satisfy	१–संतुष्ट करना । संतोष दिलाना । २–समाधान करना ।
Scouting	बालचर कार्य ।
Script	लिपि ।
Secondary	१–गौण । २–(शिक्षा) माध्यमिक ।
Secondary education	माध्यमिक शिक्षा ।
Security	प्रतिभूति ।
Government security	सरकारी प्रतिभूति ।
Selection	चुनाव । प्रवरण ।
Election	निर्वाचन ।
Nomination	नामांकन ।
Self-sufficiency	आत्मनिर्भरता ।

Senior	१—ज्येष्ठ । २—उच्च ।
Junior	१—कनिष्ठ । २—अवर ।
Senior Basic School	उच्च बुनियादी विद्यालय ।
Serial	१—क्रमिक । २—मालाबद्ध ।
Serial number	क्रम-संख्या ।
Serially	क्रमशः । क्रम से ।
Series	माला ।
Service postage stamp	सरकारी डाक-टिकट ।
Set aside	निराकृत करना । खारिज करना ।
Set off (n.)	१—प्रतिदावा । २—मुजरा ।
Set up	स्थापित करना । (का) स्थापन करना ।
Set up (n.)	व्यवस्थान । ढांचा ।
Several	अनेक ।
Severe	कठोर । तीव्र ।
Severity	कठोरता । तीव्रता ।
Shortfall (in expenditure)	(खर्च में) कमी ।
Significance	१—अर्थ । अभिप्राय । २—महत्व ।
of great—	बहुत महत्वपूर्ण ।
Significant	१—अर्थपूर्ण । २—महत्वपूर्ण ।
Sine qua non	अनिवार्य शर्त । अनिवार्य ।
Small-scale	छोटे पैमाने का । छोटा । लघु ।
Small-scale industries	लघु उद्योग ।
Socialistic pattern of society	समाज का समाजवादी ढांचा ।

Social order	सामाजिक व्यवस्था ।
Solve	हल करना । सुलझाना ।
Specific	१–विशिष्ट । विशेष । २–निर्दिष्ट । नियत ।
Specific performance	निर्दिष्ट रूप में पालन । यथानिर्दिष्ट पालन ।
Spectacular	आकर्षक । विचित्रतापूर्ण ।
Speed up	शीघ्रता करना ।
Sphere	क्षेत्र ।
Sponsor (n.)	उत्तरदायी । पुरस्कर्त्ता । पोषक ।
Sponsor (v.)	उत्तरदायी होना । पुरस्सर करना । पोषित करना ।
Centrally sponsored industries	केन्द्र द्वारा पोषित उद्योग ।
Stabilization	स्थिरीकरण ।
Stage	१–अवस्था । भूमिका । मंजिल । २–मंच । रंगमंच ।
Phase	पर्व । अवस्था ।
Staggering (of the programme)	(कार्यक्रम का) गड़बड़ा जाना ।
Standardization	मानकीकरण । प्रतिमानीकरण ।
Start	प्रारम्भ करना ।
Statesman	राजनीतिज्ञ ।
Statewide	राज्यव्यापी ।
Status	१–स्थिति । २–प्रतिष्ठा । हैसियत ।
Statute barred	अवधि-बाधित ।

Statute of limitation	अवधि अधिनियम ।
Steadily	धीर गति से । अविचलित रूप से ।
Steady	धीर । स्थिर ।
Step	कार्यवाही । उपाय ।
Step up	बढ़ाना । तेज करना ।
Storage	१–संचय । २–संचयागार । ३–संचयन-व्यय ।
Strict action	कठोर कार्यवाही । कड़ी कार्रवाई ।
Stricture	अवक्षेप ।
Censure	निन्दा ।
Reprimand	भर्त्सना ।
Warning	चेतावनी ।
Sub-head	उपशीर्षक ।
Subject (n.)	१–विषय । २–प्रजा ।
Subject-matter	विषय वस्तु । विषय-तत्व ।
Subject to	के अधीन ।
Subscription	चन्दा । अभिदान ।
Subsidiary food crops	सहायक खाद्य की फसलें ।
Substantial	तात्विक । वास्तविक । ठोस ।
Substantially	१–ठोस या वास्तविक रूप में । २–बहुत अंशों में । बहुत कुछ ।
Sub-voucher	सहायक वाउचर ।
Succession certificate	उत्तराधिकार प्रमाणक ।
Summary decision	सरसरी निर्णय ।

Superior (adj.) — १–उपरिष्ठ। ऊपर का। २–उच्चतर। श्रेष्ठ। बड़ा।

Surcharge (n.) — १–अधिभार। २–(additional amount charged) अधिराशि।

Surgical instruments — शल्य उपयंत्र।

Suspension — १–स्थगन। स्थगित करना। २–निलंबन। मुअत्तली।

remissions and suspensions — छूट और स्थगन। छूट देना और स्थगित करना।

Syllabus — पाठ्य विवरण।

Synthetic — संश्लेषात्मक। संश्लिष्ट।

Synthesis — संश्लेष।

T

Target — लक्ष्य।

Technical courses — प्राविधिक पाठ्यक्रम।

Technologist — प्रौद्योगविद्।

Testator — वसीयतकर्त्ता।

Text — मूल पाठ।

Text-book — पाठ्य पुस्तक।

Time work — अमानी काम। मजदूरी का काम।

Piece work — ठेके का काम।

Title deed — आगम पत्र। आगम विलेख।

Token — प्रतीक।

Top priority — सर्वप्रथमता। सर्वप्रथम स्थान।

Track down — १–पता लगाना। २–पकड़ना।

Trade mark	व्यापार चिन्ह ।
Trainee	प्रशिक्षार्थी ।
Transit charges	मार्ग व्यय । चलान खर्च ।
Transmission lines	१–तारपथ । तार लाइन । २–प्रेषण पथ ।
Tremendous	घोर । भयानक । भीषण ।
— speed	भीषण वेग । भीषण गति ।
Trend	प्रवृत्ति । धारा ।
-- of thinking	विचारधारा । विचार-प्रवृत्ति ।
Trespass (v.)	अतिचार करना ।
Trespass (n.)	अतिचार ।
Trespasser	अतिचारी ।
Tried	१–विचारित । २–परीक्षित ।
Try	१–यत्न करना । २–परीक्षा करना । ३–(a case) विचार करना ।
Triplicate (adj.)	तिहरा ।
-- (n.)	तृतीयक । तीसरी प्रति ।
-- chalans	चलान की तीन प्रतियां ।

U

Ultimate goal	अंतिम लक्ष्य ।
Ultimate objective	अन्तिम ध्येय ।
Ultra vires	अधिकारातीत । अधिकार-बाह्य ।
Unavoidable	अनिवार्य ।
Unclaimed	अस्वामिक । बेदावा । बेवारिस ।

Under-developed	अविकसित । अल्प-विकसित । पिछड़ा हुआ ।
Underlying	अन्तर्निहित ।
Under-training	प्रशिक्षणाधीन ।
Undisputed	निर्विवाद ।
Uneasy	चिन्तित । उद्विग्न ।
Unequivocal	असंदिग्ध । स्पष्ट ।
Uniform (adj.)	एकरूप । एकसा । समान ।
Uniform procedure	समान प्रक्रिया । एक-सी प्रक्रिया ।
Uniform rate	एक दर । समान दर ।
Unit	१–(कार्यालय का अंग) यूनिट । २–इकाई ।
Universal (adj.)	१–विश्वजनीन । विश्व । २–सर्व-सामान्य । व्यापक । सार्वत्रिक । ३–संपूर्ण । अखिल ।
-- genius	सर्वमुखी प्रतिभा ।
-- language	विश्व भाषा ।
-- suffrage	व्यापक मताधिकार ।
-- truth	सार्वत्रिक सत्य ।
-- compulsory Primary education	सर्वजन अनिवार्य प्राथमिक शिक्षा ।
Unmistakable	असंदिग्ध । भ्रमरहित । स्पष्ट ।
Unproductive	अनुत्पादक ।
Unshaken	अडिग । अटल । अचल ।
Upgrade	चढ़ाना । उन्नत करना ।

Up-to-date — अद्यावधिक ।

Urge — १—प्रेरित करना । बढ़ाना ।
२—आग्रह करना ।

Usual — सामान्य । प्रायिक ।

V

Validate — मान्य या वैध बनाना ।

Validity — वैधता । मान्यता ।

Value — मूल्य ।

Variations — परिवर्तन । घट-बढ़ ।

Vested — निहित ।

Vexed question — जटिल प्रश्न ।

Vice versa (adv.) — विपर्यय से । विपरीत क्रम से ।

Vigilant control — सतर्क नियंत्रण । सजग नियंत्रण ।

Vindictiveness — प्रतिशोध भावना । प्रतिशोधात्मक व्यवहार ।

Visiting card — नाम-पत्र ।

Vital — १—जीवन सम्बंधी । जीवनोपयोगी ।
२—आवश्यक । महत्त्वपूर्ण ।

Vital industries — महत्त्वपूर्ण उद्योग ।

Vital question — आवश्यक प्रश्न । महत्त्वपूर्ण प्रश्न ।

Vital statistics — जन्म-मृत्यु सम्बन्धी आंकड़े ।

Voice (v.) — व्यक्त करना ।

Void (adj.) — अवैध । रद्द ।

Void (v.) — अवैध बनाना । रद्द करना ।

Voidable — अवैध करणीय । रद्द करने योग्य ।

Vote on Account — लेखानुदान पर स्वीकृति ।

W

Waqf — वक्फ ।

Water-marked paper — वाटरमार्क कागज ।

Water-tax — जल-कर ।

Weeding — छंटाई । निर्दान ।

Wind up — समाप्त करना । समेट लेना ।

Withdraw — १–वापस लेना । २–(रुपया) निकालना । प्रत्याहरण करना । ३–अलग होना ।

Withdrawal — प्रत्याहरण । प्रत्यादान ।

परिशिष्ट

हिन्दी शब्दकोश समिति के सदस्य

१—मुख्य मंत्री	अध्यक्ष
२—गृह मन्त्री	उपाध्यक्ष
३—श्री को० अ० सुब्रह्मण्य, अय्यर, उपकुलपति, वाराणसेय संस्कृत विश्वविद्यालय, वाराणसी	सदस्य
४—मुख्य सचिव	,,
५—श्री मोती बाबू, विशेषाधिकारी न्याय विभाग, उत्तर प्रदेश सरकार	,,
६—श्री श्रीनारायण चतुर्वेदी, विशेषाधिकारी (हिंदी), उत्तर प्रदेश सरकार	,,
७—श्री कन्हैया लाल मिश्र, महाधिवक्ता (ऐडवोकेट जनरल), उत्तर प्रदेश सरकार	,,
८—श्री कुबेरनाथ सुकुल, एम० ए०, एल० टी, ..	,,
प्राध्यापक (प्रोफेसर), संस्कृत विश्वविद्यालय, ..	,,
वाराणसी	,,
९—श्री भगवतीशरण सिंह, सूचना निदशक, उत्तर प्रदेश	,,
१०—श्री गोपालचन्द्र सिंह	सचिव

PSUP—A. P. 6 Genl. (Lang.)—1961. 5,000.